

MILŽINAI

LIETUVIŲ PĀDAVIMUOSE IR PASAKOSE

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

MILŽINAI

LIETUVIŲ PDAVIMUOSE IR PASAKOSE

Tekstų rinkinys

Parengė

Bronislava Kerbelytė

Kaunas, 2019

Recenzentai:

doc. dr. Laima Anglickienė, Vytauto Didžiojo universitetas

prof. dr. Rimantas Balsys, Klaipėdos universitetas

Tekstų rinkinys apsvarstytas ir rekomenduotas leidybai Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kultūrų studijų katedros posėdyje 2019 m. vasario 20 d. (protokolo Nr. 01) ir Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos posėdyje 2019 m. kovo 7 d. (protokolo Nr. 3-1).

Viršelyje Kauno dailės gimnazijos moksleivės Eglės Liutkaitytės grafikos darbas „Du milžinai“ (2013 m.). Mokytoja Jolanta Galdikaitė.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-467-388-7 (spausdintas)

ISBN 978-609-467-387-0 (internetinis)

<https://doi.org/10.7220/9786094673870>

© Bronislava Kerbelytė, 2019

© Vytauto Didžiojo universitetas, 2019

Rūpestingiesiems
Vidmantai ir Alfredui Milašiams

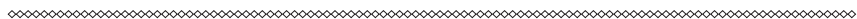

TURINYS

Pratarmė	9
Įvadas	10
MILŽINAI PADAVIMUOSE	19
<i>Milžinai keičia reljefą .....</i>	20
1. Mastis	20
2. Girnikų kalnas ir Bulėnų ežeras	20
3. Petrešiūnų piliakalnis	20
4. Juodonių piliakalnis	20
5. Vosgėlių piliakalnis	20
6. Drevernos kalno kilmė	20
7. Drevernos kapinės	21
8. Drevernos kalnas	21
9. Pavandenės piliakalnis	21
10. Kuodeliu užkišta upė	21
11. Pelegrindėlė	21
<i>Milžinai bendrauja, dalijasi įrankiais .....</i>	22
12. Ventės rago ir Liekų rago milžinai	22
13. Kirvelio kalnas ir Palipynkalnis	22
14. Šiaulėnų ir Šiaulių milžinai	22
15. Kapmilžiai	22
16. Girgždūtės ir Medvėgalio milžinai	23
17. Kupiško piliakalnis	23
18. Didžprūdžių ir Astravo milžinai	23
19. Milžino vestuvės	23
<i>Milžinų didumas .....</i>	24
20. Dvi milžino nesėkmės	24
21. Milžinui vilkas – kaip blusa	24
22. Debesys – kirviams pasikabinti	24

23. Milžinai sveikinasi	25
24. Milžinai sveikinosi per upę	25
25. Milžinų ilgos kojos.....	25
26. Meldžiasi ant žardo pasirėmę.....	25
<i>Milžinai ir žmonės.....</i>	26
27. Artojas pirštinės nykštyje	26
28. Legų ir Mikierių milžinai.....	26
29. Milžinas ir artojas.....	26
30. Milžinai skandina žmones.....	26
31. Nuskandintas artojas.....	27
32. Devyni vyrai gaidį pjaus.....	27
33. Dideli milžinai ir mažėjantys žmonės	27
34. Milžinai ir maži žmonės.....	27
35. Žmonės bus maži	27
<i>Milžinai – statytojai.....</i>	28
37. Milžinas Vilnių statė.....	28
38. Simno bažnyčia	28
39. Veliuonos ir Zapyškio bažnyčios.....	28
40. Raudonės pilis	28
<i>Milžinų kapai .....</i>	29
41. Čižiūnų Milžinkapis.....	29
42. Girgždūtės kalnas	29
43. Džiugo kalnas.....	29
44. Medvėgalis.....	29
45. Medvėgalį švedai supylė	29
46. Raktuvė.....	30
47. Milžinų kapai.....	30
48. Karaimų kalnas	30
49. Lylavėnų Milžinkapiai	30

MILŽINAI PASAKOSE	31
<i>Milžinas ir bėda .....</i>	32
50. Piemuo šokdina milžinus	32
51. Kareivio pasaka.....	34
52. Sūnus surado bėdą	34
53. Baimės ieškotojas	36
<i>Žmogus rungtyniauja su milžinu .....</i>	37
54. Ožkų piemuo – milžino tarnas.....	37
55. Siuvėjas ir milžinai.....	39
56. Apie vieną milžiną ir Motiejuką	41
57. Milžinas ir piemuo.....	42
<i>Velnius panašus į milžiną.....</i>	44
58. Velnius ir žmogus lenktyniauja.....	44
59. Žmogus stipresnis už velnią.....	45
60. Piemuo – velnio tarnas.....	46
61. Žaltys ir čigonas	47
62. Žirnelis ir velnius.....	48
Paaiškinimai.....	51
Šaltinių santrumpos.....	61

Pratarmė

Šioje knygelėje norima parodyti, kaip lietuvių folklore vaizduojami milžinai vadinami padavimų ir pasakų personažai, kaip analogiškuose kūriniuose juos pakeitė ragana, bėda, velnias ir net gyvatė / žaltys. Tautosakos tekstai grupuojami siekiant atskleisti, kaip milžinai vertinami skirtingų žanrų kūriniuose. Padavimuose šias galingas būtybes imta laikyti senų senovės žmonėmis, dabartinių žmonių protėviais. Pasakose milžinai vertinami neigiamai: žmonės stengiasi juos nugalėti rungtynėse ar net sunaikinti.

Gerai papasakotų ir tiksliai užrašytų padavimų apie milžinus nėra daug, todėl tik dalis skelbtų tekstų pakeista analogiškais rankraštiniais variantais. Skelbiant pateiktųjų primirštus variantus siekiama parodyti tradicijos būklę XX a. pabaigoje.

Beveik visi pasakų tekstai ir keletas padavimų paimti iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno.

Kad tekstai būtų suprantami ne tik specialistams, aptikti svetimžodžiai keičiami lietuviškais atitikmenimis arba jų bei tarmiškų žodžių aiškinimai rašomi kursyvu laužtiniuose skliaustuose.

Pabaigoje pridedami paaiškinimai. Po teksto pavadinimo rašomas tipo numeris pagal struktūrinę-semantinę lietuvių pasakojamosios tautosakos kūrinių klasifikaciją (K), nurodomi tekstų pateikėjai, užrašytojai, šaltinio santrumpa. Po to informuojama apie skelbiamo teksto variantų kiekį, apie teksto ar metrikos duomenų ypatumus.

Šios knygutės rengėja jaunystėje domėjosi, kaip milžinai vaizduojami lietuvių pasakose, bet tyrinėjimo nebaigė. Grįžti prie milžinų paskatino su meile atliktas piešinys, kuris ir panaudotas knygutės viršeliui.

Įvadas

Žodis milžinas bei jo vediniai – milžiniškas / milžiniška neretai vartojami dabartinėje lietuvių kalboje. Milžinu gali būti pavadintas ne tik aukštaūgis žmogus, bet ir labai efektyviai dirbantis mokslo ar kitokios srities specialistas. Milžiniškais vadinami labai dideli įvairios paskirties pastatai ar įrengimai. Ko gero, ne visi lietuviai žino, kad šie žodžiai susiję su padavimuose ir pasakose vaizduojamos fantastinės būtybės pavadinimu.

Panaši būtybė aptinkama įvairių pasaulio tautų padavimuose, pasakose bei mituose. Vokiečiai ją vadina *Riese*, baltarusiai – *osilok*, rusai – *velikan*.

Pirmieji autentiški lietuvių padavimų tekstai, kuriuose vaizduojami ar bent minimi milžinai, užrašyti XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Jono Bilio sukurtame „Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų kataloge“ yra net skyrius „Milžinai“, kuriame aprašyti 4 siužetai ir nurodyti 30 variantų šaltiniai (Balys: 1936, p. 247). „Lietuvių liaudies padavimų kataloge“ (Kerbelytė: 1973) prie šio skaičiaus prisidėjo dar 179 variantai. Šiame kataloge buvo paskelbtas kalnų, ežerų ir kitų vietovių, su kuriomis siejami padavimai, sąrašas. Kiek anksčiau pasirodė tos pačios autorės parengta populiarinė knygutė „Kai milžinai gyveno“ (Kerbelytė: 1969) bei šio žanro kūrinių tyrimas (Kerbelytė: 1970). Tai paskatino tautosakos rinkėjus labiau domėtis padavimais ir palengvino šių kūrinių paieškas. „Lietuvių pasakojamosios tautosakos kataloge“ (Kerbelytė: 2002) padavimų apie milžinus ar jiems artimus personažus nurodyti jau 348 šaltiniai. XX a. pabaigoje buvo užrašyta ir žinomų padavimų variantų, ir anksčiau nefiksuotų siužetų apie aplinką keičiančias dideles ir stiprias moteriškas būtybes, vadinamas ragana ar laume. Deja, XX a. pabaigoje dalis pateikėjų jau sunkiai prisiminė kūrinius.

Lietuvių padavimuose kartais teigiama, kad milžinai gyvenę tada, kai žemėje dar nebuvę gyventojų, panašių į dabartinius žmones. Milžinkapiai, Milžinų kalnais, Milžino kapu vadinami lygumose išskylantys kalneliai ar taisyklingos formos kauburėliai. Bent dalis jų – tai pilkapiai, senovėje supilti mirusiesiems laidoti. Kartais žodis milžinas sutrumpinamas – kalneliai vadinami Milžkapiau. Kitų kalnelių pavadinimus sudaro žodžių milžinas ir kapai / kapas skiemenys, kurie net sukeičiami vietomis: Kapmilžis, Kapmilžė. Kalnelių kaimynystėje gyvenantieji pasakoja, kad juose palaidoti labai dideli

žmonės. Kartais jie teigia, jog archeologai iškasa nepaprastai ilgus kojų kaulus arba didelius žiedus, kuriuos dabartiniai žmonės galėtų ant juosmens mūvėti.

Vietiniai saugo šiuos kalnelius, jų nearia ir nekasinėja. Šių eilučių autorei teko stebėti, kaip Šventežerio (Lazdijų r.) gyventojai reagavo į kelininkų sumanymą imti žvyrą iš Karaimų kalnelio. Beveik kiekvienas sutiktas žmogus piktinosi kalnelio kasėjų elgesiu, teigė, kad ten palaidoti kažkokie karaimai – labai dideli žmonės. Vėliau Trakuose gyvenantys karaimai patvirtino: maldose, prisimindami visas Lietuvos karaimų bendruomenes, minintys ir Šventežerį. Kadangi karaimai į Lietuvą atvyko kunigaikščio Vytauto pakviesti, galima manyti, kad Karaimų kalnelis buvo supiltas XV a. pradžioje ar vėliau.

Atidžiai studijuojant liaudies padavimus kyla minčių, kad senovės žmonių santykis su aplinka gerokai skiriasi nuo dabartinių žmonių santykio. Pamatę gražią kalvą, slėnį ar ežerą, mūsų laikų žmonės nesiekia paaiškinti, kaip visa tai atsirado. Smalsesnieji gal paieško geografų paskelbtų aiškinių, o kiti džiaugiasi pamatę įdomią vietovę. Senovėje, kai nebuvo tokio darbų pasidalijimo, žmonėms rūpėjo žinoti, kaip susiklostė vienoks ar kitoks reljefas, kodėl tokie ežero krantai, kaip tas ežeras ar kalnas atsirado. Nežinia kas pastebėjo, kad ežero krantų linija panaši į gulinčios labai didelės būtybės kūno formą. Gal todėl buvo sukurtas padavimas, jog ežeras atsiradęs dauboje – milžino guolyje.

Teigiama, kad gana didelius reljefo pokyčius sukėlė kasdieniški, be jokių pastangų atlikti ir gal tuoj pamiršti milžino veiksmai. Milžinas iškratęs į klumpes pribyrėjusį smėlį, tiesiog papylęs vieną saują smėlio – atsiradęs kalnas. Iš milžino ašarų atsiradęs nemenkas ežeras. Ežeras atsiradęs dauboje, kur milžinas pasėmęs saują smėlio, o kalnas iškilęs toje vietoje, kur jis tą saują smėlio išpylęs. Šis personažo nereikšmingų veiksmų ir gana reikšmingų pasekmių derinys skatina įsivaizduoti, kokia didelė buvo smėlį pasėmusi ranka, kokios ašaros krito iš milžino akių. Kadangi tokius pat veiksmus nuolat atlieka ir žmonės, nepalikdami žemėje jokių pėdsakų, padavimai padeda įsivaizduoti milžiną kaip į žmogų panašią, bet nepaprastai didelę būtybę.

Lietuvių padavimuose ir analogiškuose estų bei vokiečių kūriniuose apie neva išlikusius milžinų buvimo ženklus jokių vietovės ar būtybės garbinimo pėdsakų neaptinkama.

Panašių reljefo pokyčių sukelia ir Kaukazo tautų „Nartų“ epo herojų veiksmai. Kai nartas Sosrykva, jodamas ant savo milžiniško žirgo, sustojęs prie Elbruso, kalnas įlinkęs (Приключения нарта Сосрыквы: 1962, p. 46). To paties epo personažas dievas kalvis Тлепшас metęs kūjį – toje vietoje

atsiradusi duobė, kurioje galėtų pasislėpti žirgas ir raitelis (Нарты: 1961, p. 319). Žemės plutos įlinkimai čia laikomi narto Chudimo pėdomis (Нарты: 1961, p. 325). „Nartų“ epo herojai rūpinosi ir gyvenimo sąlygų žmonėms kūrimu, tad Kaukazo tautų žmonės gerbia ne tik juos, bet ir vietas, kurias laiko jų pėdsakais. Australijos aborigenai neva protėvių įmintas pėdas laiko šventovėmis (Чеслинг: 1961, p. 168–169).

Kūrinio apie kirvio ar kito įrankio skolinimąsi ir mėtymą per didelį atstumą variantų užfiksuota ne tik Lietuvoje. Analogiški bulgarų, rusų ir lenkų padavimai taip pat padeda išsivaizduoti tik milžinų didumą ir jėgą. Tačiau „Nartų“ epo kabardinų variante sakoma, kad dievas kalvis Tlepšas skolinęs nartui Chudimui kūjį ir permetęs jį „per septynis šimtus kalvų, septynis žydinčios žemės kraštus, septynis šimtus upių“. Chudimas kelis kartus grąžinęs kūjį Tlepšui, bet galop sumanęs padovanoti žmonėms tokį patį darbo įrankį. Nusižiūrėjęs Tlepšo kūjį jis nukalė pirmąjį žmonių naudojamą įrankį. Taigi „Nartų“ epe kūjo mėtymas yra kūrinio apie darbo įrankio kilmę įžanga (Нарты: 1961, p. 319).

Kai kalbama apie milžinų veiklą (jie medžius su šaknimis raudavę, girias vienu mostu iškirsdavę), lietuvių padavimuose nėra net užuominų apie veiksmų paskirtį. Šie milžinai primena stebuklinę pasaką apie Ažuolvertį, kuris rauna ažuolus gal tik norėdamas parodyti savo jėgą. Pasakojama, kad sėdintis milžinas net nepastebėjęs vilko, ėmusio graužti jo kojas. Kitas milžinas kojas graužiantį vilką vadina blusa ar vabaliuku. Taip padedama išsivaizduoti didžiulę būtybę.

Labai populiariame kūrinyje (Lietuvoje užrašyti net 68 nuosekliai papasakoti variantai) milžino vaikas ar net pats milžinas, radęs žemę ariantį žmogų, jį ir jaučių jungą palaikęs vabalėliais. Jis visus susidėjęs į pirštinę / į pirštines nykštį ir nunešęs namo tėvui / vaikams parodyti. Tik patyręs milžinas paaiškina, jog ateityje (kai nebebūsią milžinų) gyvensią tik tokie žmonės. Vos kelis kartus Lietuvoje užrašyti teiginiai, kad milžinai nekentę žmonių: sutikę žmogų kulnu išsukdavę duobę ir jį nuskandindavę.

Kitų tautų folklore esama teiginių, kad po milžinų amžiaus būsiąs artojų amžius. Vienoje rusų bylinoje vaizduojamas hiperbolizuotas artojas Mikula Selianinovičius. Jis aria niekada neartą žemę: medžius su šaknimis bei akmenis verčia. Mikulos arimo garsai girdimi iš tolo, o kunigaikščio karių būrys nepajėgia ištraukti iš žemės jo arklo. Abchazų epinėje giesmėje taip pat vaizduojamas artojas, ariantis dar neartą žemę. Čekai pasakoja apie karaliumi išrinktą artoją. Pietų slavų epinių giesmių herojus karalaitis Marko artojo darbą derina su narsaus kario pareiga.

Lietuvių padavimuose milžinai laikomi kelių bažnyčių ir Vilniaus miesto statytojais. Sakoma, kad jie kirvius ant debesų pasidėdavę, atsirėmę į bažnyčios stogą tabaką kramtydavę. Suomių padavimuose milžinai taip pat laikomi kelių bažnyčių statytojais. Šie suomių padavimai egzistavo šalia ruonomis vadinamų epinių kūrinių, kuriuose pagarbiai vaizduojami hiperbolizuoti žmonės – protėviai.

Kūriniai apie milžinus-statytojus gerokai skiriasi nuo padavimų, kuriuose milžinai netyčia pakeičia reljefą ar sumanę jį pertvarkyti patiria nesėkmę. Teigiant, kad milžinai statė tai, ką žmonės naudoja ir ypač gerbia, pabrėžiamas milžiniškas statinių dydis ir reikšmingumas. Kartu milžinų įvaizdis priartėja prie senų senovės žmonių, protėvių įvaizdžio. Tai patvirtina ir milžinų kapais vadinami lietuvių protėvių laidojimui supilti kalneliai.

Lietuvių padavimuose kartais teigiama, kad milžinai – tai senovės žmonės. Sakoma, jog žmonės tapę mažesni, o ateityje būsią tokie maži, kad net devyni vyrai vieną gaidį pjausią. Pravartu pažvelgti, ar milžinus apibūdinančios detalės patvirtina jų panašumą su žmonėmis. Apie milžinų buitį, tarpusavio santykius informacijos nedaug. Dažniausiai galima išivaizduoti labai didelius, vienišus, per atstumą bendraujančius vyrus. Pavieniuose variantuose minima mirusi milžino motina, žmona ar draugas. Vieninteliame variante bendrauja milžinų žmonos. Milžinas – tėvas ir jo vaikas / vaikai minimi siužeto apie pastebėtą ariantį žmogų variantuose. Pirštinė ar pirštinės nykštys, kur telpa jaučių jungas ir pats artojas, padeda suvokti skirtingų Žemės gyventojų kontrastą. Kartais minimas milžinų apavas – vyžos ar klumpės, jų naudojami darbo įrankiai ar priemonės – kirvis, kastuvas. Visiškai neužsimenama apie milžinų drabužius. Norėdamas pernešti smėlį, milžinas naudoja tik savo prijuostę; viename variante minima kepurė. Kituose lietuvių padavimuose teigiama, kad piliakalnių supylę senovės vyrai žemes nešiojo kepurėmis, o moterys – prijuostėmis. Taip skatinama įvertinti piliakalnių supylusių protėvių pastangas.

Dirbdami tam tikrus darbus, kai kur – kasdien, lietuviai net XX a. avėjo klumpes ir vyžas. Žemaitis Liudas Jakštas, kurio gražiai pasektų pasakų užrašyta 1974 m. (žr. Nr. 35), visą gyvenimą buvo klumpių meistras. XIX a., o kai kur ir XX a. pradžioje, lietuviai ardavo dirvas pasikinę jaučių jungus. Milžinus ir senovės žmones apibūdinančias analogiškas detales prisimena ar pažįsta net dabartiniai vyresnieji lietuviai. Taigi galima teigti, kad lietuvių padavimuose požiūris į milžinus keitėsi: nesąmoningai žemės reljefą keitę galiūnai supanašėjo su senų senovės žmonėmis, protėviais.

* * *

Lietuvių pasakose vaizduojami milžinai tik jėga sutampa su taip pat vadinamais padavimų personažais. Pasakose milžinai panašūs į žmones (turi galvijų, naudoja ugnį valgiui virti), bet laikomi svetimais ir pavojingais. Lietuvių stebuklinėse pasakose ir analogiškuose kaimyninių tautų siužetuose vaizduojami stiprūs ir narsūs žmonės, kurie kaunasi su slibinais ir išvaduoja pagrobtą motiną ar kelias karalaites. Su milžinu arba su jį pakeitusia bėda susiduria ne stipruoliai, o normalūs ar net silpni, bet išradingi žmonės. Vienoje stebuklinėje pasakoje milžinai grobsto karaliaus galvijus. Karaliaus piemuo patiklius ir smalsius milžinus sugundo pašokti. Jis tol groja dūdele, kol šokantis milžinas parkrenta. Taip piemuo nukauna visus milžinus (žr. Nr. 50). Kitos stebuklinės pasakos viename variante herojus nori išgelbėti milžino pagrobtą karalaitę. Jis nugirdo karalaitės grobiką ir užmigusį nukauna (AT 301 D* / K 1.1.1.21.). Siuvėjas įtikina milžinus esąs labai stiprus; todėl šie išeina iš pono sodo (žr. Nr. 55).

Su vienaakiu milžinu ar su to paties siužeto variantuose vaizduojamu stipruoliu bėda susiduria jaunas žmogus, pasiryžęs sužinoti, kas yra bėda ar baimė. Jis apakina vienaakį, bet netrukus įsitikina, kad bėda irgi moka gudrauti. Bėdos paprašytas žmogus nori paduoti ar pasiimti neva už gudrumą jam padovanotą kirvelį ir tuoj pat sužino, kas yra bėda. Jis pabėga tik nukirtęs prilipusią prie kirvelio savo ranką (žr. Nr. 52).

Analogiška pasaka žinoma ir kitų Europos tautų tradicinėse kultūrose. Iš esmės toks pat siužetas aptinkamas graikų epiniame kūrinyje „Odiseja“. Nuo pasakų jis skiriasi tik tuo, kad milžinas yra vardu Polifemas, o jį apakinęs ir sėkmingai pabėgęs žmogus – išmintingasis Odisejas.

Vieninteliame lietuviškame variante kvailiu vadinamas žmogus apšvarino milžino trobą; šis jį pavadinęs broliu. Kvailys ėmęs dejuoti, kad nesugebėsiąs milžino palaidoti. Milžinas išsikasęs sau duobę, pamėginęs, ar jau gili, dar pagilinęs ir įlipęs į duobę. Kvailys jį užkasęs (BsLP I XII 1). Kitose lietuvių stebuklinėse pasakose ne tik kvailys, bet ir kiti herojai su palankiu personažu taip nesielgia. Tokio siužeto nėra tarptautiniame pasakų kataloge. Lietuviško teksto detalės tik šiek tiek primena rusų bylinos apie milžiną Sviatogorą ir Ilją Muromecą fragmentą. Ant kalno Sviatogoras ir Ilja randa karstą. Ilja pasimatuoja – jam karstas per didelis. Atsigula Sviatogoras – karstas jam tinka ir tuoj pat užsidaro. Ilja nori atidaryti karstą, bet šis darosi tik tvirtesnis.

Suomių folkloristo Antti Aarnės sukurtos Europos tautų pasakų klasifikacijos vienas skyrius pavadintas „Pasakos apie kvailą velnią“. Keliose šiam

skyriui priskirtose lietuvių pasakose vaizduojamas iš tikrųjų neprotingas, net savo gyvulio nepažįstantis velnias. Žmogus pasiskolina velnio karvę, o po kiek laiko savininkui gražina mešką. Pamatęs mešką velnias džiaugiasi, kad jo karvė gerai šerta. Kai reikia pasidalyti kartu su žmogumi užaugintų ropių ar bulvių derlių, velnias pasirenka tai, kas viršuje (lapus). Žmogus sako velniui, kad rungtynešė jį pakeisiąs senas tėvas (meška), ką tik gimęs sūnus (kiškis) ar duktė (voveraitė). Velnias nemato, jog tai ne žmonės, ir mėgina rungtyniauti.

Tose pasakose, kurių vienuose variantuose vaizduojamas milžinas, kituose – velnias, abudu stipruoliai lengvai įtikinami, jog žmogus esąs už juos stipresnis. Pavieniuose tų pačių siužetų variantuose veikia kiti galingi personažai – gyvatė arba žaltys. Su galiūnais susiduria ir laimi silpni, bet išradingi žmonės – piemenėlis, siuvėjas, retai – bet koks žmogus. Kartais pasakos pradžioje sakoma, kad siuvėjas užmušęs daugusių, o ant savo kepurės pritvirtinęs užrašą: „Vieno kirčiu – šimtas sielų, tūkstančio nebijau“. Jis pripažįstamas stipruoliu ir gauna užduotį rungtyniauti su milžinu ar stipruoliu velniu.

Šių pasakų siužetus sudaro užbaigtų ir lygiaverčių siužetinių fragmentų junginiai. Kiekviename fragmente vaizduojamas vienas herojaus (žmogaus) susidūrimas su antipodu (milžinu, velniu ir kt.). Tokius fragmentus mes vadiname elementariaisiais siužetais. Kiekvienas jų gali egzistuoti savarankiškai; tokių variantų iš tikrųjų užrašyta. Elementariųjų siužetų skaičius ir jų seka tekstuose varijuoja.

Aptariamose pasakose nėra elementariųjų siužetų, kurie būtų svarbesni už kitus ir organizuotų visus teksto elementus į vientisą kūrinį. Pirmojo pasakų katalogo kūrėjas A. Aarne tai pastebėjo ir tokius „Pasakų apie kvailą velnią“ ir daugumos „Pasakų apie gyvūnus“ fragmentus klasifikavo tartum tai būtų savarankiški kūriniai. Tik labai retai tam pačiam tipui priskirti du fragmentai. Lietuvoje užrašyta A. Aarnės išskirtų 20 tipų variantų. Elementariųjų siužetų tipus mes sudarome remdamiesi konkrečių siužetinių fragmentų semantinėmis interpretacijomis. Kadangi kelių elementariųjų siužetų semantinės interpretacijos sutampa, mes juos priskyrėme tik 6 tipams.

Trijų tipų elementarieji siužetai nelabai skiriasi nuo analogiškų elementariųjų siužetų, aptinkamų ir kitų žanrų pasakose. Kai milžino tarnas sužino, kad milžinas ketinas jį nužudyti, į savo lovą paguldo statinę. Naktį milžinas ją perkerta, o rytą tarnas pasirodo gyvas ir sveikas. Šis elementarusis siužetas priklauso tipui 1.1.1.15. Herojus pakeičia save kitu personažu ar objektu. Retkarčiais milžiną ar gyvatę išgąsdina čigono vaikai, išbėgę pasitikti savo

tėvo. Elementarusis siužetas priklauso tipui 1.1.1.18. *Herojus imituoja grėsmę antipodui*. Tik kartą panaudotas toks elementarusis siužetas: milžinas išvaro tarną ir užmoka šiam nepakeliamą atlyginimą. Tarnas reikalauja, kad pats milžinas atlyginimą jam nuneštų. Šis konkretus siužetas priklauso gana populiariam tipui 1.1.2.13. *Herojus gauna galimybę kelti antipodui sąlygą*.

Trijų tipų elementarieji siužetai gana saviti, tik abstrakčiu lygmeniu panašūs į kitų žanrų pasakose aptinkamus siužetus. Aptariamose pasakose milžinas ar stipruolis velnias išbando herojų – silpną žmogų.

Tipui 3.1.0.2. *Herojus pasunkina išbandytojo uždavinį* priklauso tik keli konkretūs siužetai. Milžinas liepia savo tarnui suarti tiek žemės, kiek kalaitė apibėgs, o tarnas aria tik ten, kur mato kalaitės pėdas. Tarnui liepiama suvaryti gyvulius į tvartą. Tarnas neranda durų (pats milžinas pakelia tvarto kertę), todėl gyvulius sukapoja ir sumeta į tvartą pro langelį. Šie elementarieji siužetai dažniau aptinkami to paties skyriaus pasakose, kuriose jaunas žmogus tarnauja ne milžinui, o ponui.

Milžinas arba velnias dažnai nori sužinoti, kas stipresnis – jis ar jo tarnas. Dešimt konkrečių lygmeniu skirtingų elementariųjų siužetų priskiriama tam pačiam tipui: 3.1.0.14. *Herojus imituoja esąs pranašesnis už antipodą*. Pavyzdžiui, milžinas ar velnias vedasi tarną (piemenį ar siuvėją) į mišką rauti medžių. Milžinas išrauna ąžuolą, o siuvėjas nupjauna vytelę ir sako: „Aš greičiau“. Milžinas kviečia rungtyniauti, kas sutrupins ar aukščiau išmes akmenį. Piemuo spaudžia sūrį ir sako, kad iš akmens net vandens išspaudęs; paleidžia žvirblį ir sako, kad jo mestas akmuo net nenukritęs. Žmogus numato, kad milžinas ar velnias nežino, jog išmestas aukštyn akmuo turi nukristi, o iš akmens skystis neišspaudžiamas.

Milžinas siūlo lenktyniauti, kas daugiau suvalgys. Tarnas dalį maisto deda į maišelį. Kai milžinas stebisi, kad jo tarnas daug valgo, tarnas sako persipjaunęs pilvą ir vėl valgąs. Jis perpjauną maišelį. Milžinas mėgdžioja tarną, persipjauna pilvą ir miršta. Kai tekste nėra milžino siūlymo lenktyniauti, kas daugiau suvalgys, fragmentą galima suprasti taip, kad tarnas sąmoningai provokuoja milžiną nusižudyti (žr. Nr. 54).

Rečiau aptinkami elementarieji siužetai, priklausantys tipui 3.1.0.15. *Herojus imituoja, kad jis gali atlikti sunkią užduotį*. Pavyzdžiui, milžinas ar velnias liepia tarnui parnešti iš miško ąžuolą ar atnešti kibirą vandens. Tarnas net kirvio ar kibiro nepakelia. Jis ima raišioti miško medžius, kasa duobę aplink šulinį ir sako parnešias visą mišką ar šulinį. Išsigandęs šeimininkas pats parsineša medį ar vandens kibirą. Kai liepiama mesti aukštyn milžino ar velnio kirvį, žmogus sako mesias jį į dangų šventam Petru.

Nežinomi šių siužetų kūrėjai ko gero suprato, kad žmogus privalo vaizduoti, jog ruošiasi įvykdyti gerokai sunkesnę užduotį. Jeigu jis ketintų parnešti tik du ar tris ažuolus ar kelis kibirus vandens, milžinas ar velnias gal neprieštarautų. Tuomet tarnas turėtų prisipažinti esąs silpnas. Tarnas numato, kad šeimininkas nenorės prarasti labai reikalingą įrankį ir lieps jo nimesti. Taip ir atsitinka.

Tipo 3.1.0.2. elementarieji siužetai aptinkami stebuklinėse pasakose, kur pastebimos jų sąsajos su senovinėmis iniciacijos apeigomis. Tipų 3.1.0.14. ir 3.1.0.15. elementarieji siužetai kitų žanrų pasakose reti. Pavyzdžiui, stebuklinėje pasakoje gana silpnas jaunikis peršasi stipriai nuotakai ir privalo įrodyti esąs taip pat stiprus ir sunkus. Jis susitaria su savo žirgu, kad šis suklupsiąs, kai raitelis sės į balną. Pasakoje-legendoje velnias liepia žmogui tris naktis iš eilės nemiegoti. Žmogus ima snausti, bet velniui sako nemiegas, o galvojas, kokių medžių daugiau – tiesių ar kreivų. Kai velnias bėga tikrinti medžių, žmogus pamiega. Buitinės pasakos elementariojo siužeto herojus turi įrodyti ponui tikrai viską žinąs. Jam liepiama pasakyti, kur dingo žiedas. Žmogus nugirsta žiedą pavogusių tarnų pokalbį, pažada jų neišduoti, jeigu jie įkišią žiedą į gaidžio snapą. Tarnai taip padaro, o visažinis „suranda“ žiedą.

„Pasakų apie kvailą velnią“ 3.1.0.15. ir 3.1.0.14. tipams priskirti elementarieji siužetai skiriasi nuo stebuklinių pasakų elementariųjų siužetų apie herojų išbandymus. Tose pasakose išbandytojai (vyresnio amžiaus ir aukšto statuso žmonės ar ypatingi gyvūnai – vilkas, meška) skiria užduotis ir tikrina, kaip jauni vaikinai ar merginos jas įvykdė. Nors nagrinėjamų pasakų herojai taip pat priklausomi nuo antipodų (silpni tarnai ir labai stiprūs jų šeimininkai), išbandytojai ir patys vykdo savo užduotis, kartu su bandomaisiais demonstruoja savo gebėjimus ir prisipažįsta pralaimėję. Tai leidžia įtarti, kad mus dominantys siužetai apie milžino, velnio ar kitų stipruolių santykius su silpnais žmonėmis nėra archajiški.

Paskutinį skelbiamą tekstą užrašė patyrusi tautosakos rinkėja, todėl jo savitumas priklauso tik nuo pasakotojos. Ji įterpė į stebuklinę pasaką tradicinius „Pasakų apie kvailą velnią“ elementariusius siužetus ir sukeitė vietomis personažų vaidmenis (ne velnias išbando žmogų, o žmogus – velnią).

Apie milžino ir jį pakeitusių personažų (velnio, bėdos, gyvatės) didumą pasakose nekalbama; ūgi galima įsivaizduoti žinant atliekamus veiksmus. Tuo pasakos skiriasi nuo padavimų, kuriuose šis milžinų ypatumas įvairiai pabrėžiamas. Pasakų milžinas ir kiti galingi personažai tartum nepastebi, kad bendrauja su mažu žmogumi. Tik vieninteliame pasakos variante bėda suaugusius ateivius vadina vaikučiais (žr. Nr. 52). Ko gero šį kreipinį

sugalvojo užrašytojas: tekstas užrašytas bendrine kalba, baimės ieškotojas neįprastai vadinamas ūkininkaičiu.

Kai rungtyniaujama, kas stipriau suspaus ar sutrupins akmenį, kas aukščiau išmes akmenį ar geležinį kūjį, milžinas ar velnias elgiasi sąžiningai. Menkas žmogus kaskart sukčiauja, o milžinas ir jį pakeitęs velnias niekada netikrina, kokį akmenį žmogus spaudžia ar meta aukštyn. Jiedu abu visa tiki žmogaus aiškinimu ir pripažįsta jo pergalę. Gal tai liudija stipruolių kvailumą? Bet prisiminkime, kad niekada nemeluojantys ir nesukčiąjantys žmonės taip pat neįtaria sukčiavimu kitų žmonių ir todėl neretai nukenčia. Gal norima pasakyti, kad senų senovėje buvo patiklių ir sąžiningų būtybių amžius, kurio patys žmonės neįvertino ir pražudė? Deja, pasakų tekstuose tokių samprotavimų neaptikome.

Lietuvoje užrašyta kur kas daugiau tekstų, kuriuose žmogus rungtyniauja ne su milžinu, o su velniu. Galima įtarti, kad nepalankiai vaizduojamą milžiną reikėjo pakeisti kitu personažu dėl jau minėto polinkio padavimuose laikyti jį žmonių pirmtaku ar net protėviu. Bet kodėl jo pakaitu buvo pasirinktas velnias?

Lietuvių pasakojamosios tautosakos kūriniuose velnias vaizduojamas dažnai ir vertinamas nevienodai. Didele jėga pasižymintis velnias aptinkamas padavimuose. Dažniausiai sakoma, kad jis nešęs didelį akmenį, bet jį išmetęs nenumatytoje vietoje, nes nespėjęs nunešti iki gaidgystės. Toks velnio įvaizdis šiek tiek artimas padavimų milžino įvaizdžiui.

Mitologinėse saktėse velnias vaizduojamas tada, kai labai retuose analogiškuose variantuose minimi kiti personažai, kai velnio veiksmai bei kitų tautų panašūs kūriniai leidžia įtarti, kad populiarai mitinė būtybė pakeitė visai užmirštus lietuvių mitologinių sakmių personažus. Nekelia abejonių, kad lietuvių mitologinėse saktėse velnias užgožė net nežinia kaip vadintą vandenų dvasią ir žuvų šeimininką. Klaidindamas vėlavakare per mišką einančius žmones jis elgiasi taip, kaip kaimyninių tautų saktėse elgiasi miškų dvasios. Velnias veikia kaip paslėptų lobių saugotojas, kaip personažas, trukdantis žmonėms sulaukti paparčio žydėjimo. Dažnai su velniu tapatinami įvairūs vaiduokliai, kartais – net kerštingos mirusiųjų vėlės. Kai milžinas imta laikyti senų senovės žmonėmis, velnias geriausiai tiko ir nepalankiai vaizduojamo stipruolio vaidmeniui. Tik retkarčiais tokiam vaidmeniui pasirinkti gyvatė ar žaltys.

Tai, kad lietuvių padavimuose reljefą keičia milžinas ir ragana, o pasakose labai panašiomis aplinkybėmis vaizduojami milžinas ir bėda, milžinas ir velnias, žaltys, gyvatė, lėmė šioje knygelėje skelbiamų tekstų pasirinkimą.

*Milžinai
padavimuose*

Milžinai keičia reljefą

1. Mastis

Milžinas Palangoje pasisėmęs į delną marių vandens, prie Telšių miesto jį išpylęs. Iš to pasidarė Masčio ežeras.

2. Girnikų kalnas ir Bulėnų ežeras

Numirusi vieno milžino motina. Milžino toli gyventa. Jis ėjęs savo motinos laidoti. Beeidamas prisėmė klumpes smėlio ir žemių. Milžinas iškratė savo klumpes – ir pasidarė Girnikų kalnas. Dabar jis atsisėdęs pagal tą kalną ir pradėjęs graudžiai verkti. Iš milžino ašarų pasidarė Bulėnų ežeras.

3. Petrešiūnų piliakalnis

<...> Labai seniai vieną kartą ėjęs pro tą vietą milžinas ir beeidamas prisėmė vieną batą smilčių. Jis iškratė smiltis ir pasidarė kalnas arba piliakalnis.
<....>

4. Juodonių piliakalnis

<...> Ten yra du kalneliai. [Pasakojama], kad kažkoks milžinas čia <...> savo vyžas iškratė. Iš tų žemių ir pasidarė kalnas.

5. Vosgėlių piliakalnis

Sako, kad milžinas supylė Vosgėlių piliakalnį. Jis ėmė žemes vienoj vietoj – tenai pasidarė Indrailio ežeras.

6. Dreverno kalno kilmė

<...> Senovėje vienas milžinas plačią ir gilią Dreverno upę užpilti besirengdamas ir jau kone pilną prijuostę smilčių prisižėręs ant kietumos atsidūrė. Apsidairęs į mylios tolume gulinčias kopas, jis atsitiesęs tuoj prišaukė per marias savo prietelių [draugą], į jo darbą bežiopsantį, kad šis savo bylę [kastuvą] smiltims papurtyti atmestų. Anas milžinas tuoj bylę atmetė, bet šiam jos pasiimti besilenkiant prijuostės juostos patrūko, smiltys bapterėjo, o Dreverno kalnelis supiltas buvo.

7. Drevernos kapinės

Sako, buvusi Ventės pilis. Ir buvę du milžinai: vienas buvo į Ventės raga [*Ventės rage*], o kitas buvo į kopas [*kopose*]. Ir anuodu norėjusiu tiltą pasidaryti per marę. Milžinas turėjo šiuršį [*prijuostę*] apsijuosęs. Anas prisipylė smilčių pilną šiuršį ir nešė marę užpilti. Lig Drevernos nunešė. Šičia patrūko šiuršio juosta ir tos smiltys išbiro. Dabar tos smiltys yra Drevernos kapinės.

8. Drevernos kalnas

Senovėje, žmonės sako, toks stiprus vyras buvo. Ir anas norėjo užpilti šias mūsų marias. Ir kai anas nešė smiltis, patrūko prijuostė ir radosi šičia toks kalnas. Jau dabar šičia mūsų kapai.

9. Pavandenės piliakalnis

Ragana nešė žemes prijuostėje. Ir gaidžiai ryte užgiedojo – jau nespėjo užpilti šito Pravalos ežero. Ir išpylė prie kalno. Ir dabar nuo to laiko jį vadina Raganų [kalnu].

10. Kuodeliu užkišta upė

Na, kaip seniau buvo ir kaip ją pavadinti – ragana vadinosi ar kaip. Vieną sūnų turėjo. Na, ir nuėjo tas sūnus pas tą upę žuvauti ar ko. Ėmė anas ir ten prigirė, nuskendo tas sūnus, berniukas. Tai kai ana čiarodeika [*burtininkė*] gi buvo, nubėgo padaboti [*pažiūrėti*]. Kai užsipiktino, tai ana kuodelį, kurį verpė kuodelį [turėjo], ėmė ir užkimšo, užlaikė. Na, šitoji Aluošia ir užsiturėjo. Ėjo pro beržyną, pro malūną. Eina ir iki Pelegrindėlės. Ir ana užkišta kuodeliu. (Ir ana visai kita vieta nuėjo, ta upelė – R. Mockos past.).

11. Pelegrindėlė

Seniau čionai ėjo upė. Ragana užkimšo kuodeliu upę, suturėjo. Ir pasidarė krinyčia [*šaltinis*] ir upelė Pelegrindėlė. Nuo upelės ir kaimas Pelegrindos. Dabar pakrikštijo – Soviečiūnai, bet niekas taip nevadina.

Milžinai bendrauja, dalijasi įrankiais

12. Ventės rago ir Liekų rago milžinai

Labai seniai tai buvo, kai Kuršių pamaryje gyveno du milžinu. Sykį abu kapojo malkas – vienas ant Ventės rago, o antras – ant Liekų rago. Ventininkui išslydo kirvis iš rankos ir nulėkė toli į vandenį. Nežinodamas, ką daryti, jis, abi ranki prie burnos pridėjęs, prišaukė savo kaimynui ant Liekų rago:

– Prieteliau [*bičiuli*], aš savo kirvį nuskandinau, ar nepažyčintai [*nepasko-lintum*] tavajį man.

Liekininkas, kirvį prie koto nutvėręs, sušuko:

– Padabok [*pažvelk*], – ir ventininkui nudrėbė.

Kai šis savo darbą atlikęs buvo, ventininkas vėl kirvį ant Liekų rago atsmogė. Tuodu ragai vienas nuo kito turi šaunų [*didelį*] atstumą.

13. Kirvelio kalnas ir Palipynkalnis

Netoli Raseinių yra labai aukštas kalnas, kurį vadina Kirvelio kalnu, o prie Viduklės yra kitas kalnas, kurio vardas Palipynkalnis. Ant tų kalnų buvo du milžinai. Vienas stovėjo ant Kirvelio kalno, antras – ant Palipynkalnio. Ir taip stovėdami kiekvienas ant savo kalno paduodavo vienas kitam kirvį.

14. Šiaulėnų ir Šiaulių milžinai

Šiaulėnuose gyveno vienas milžinas, o penketas mylių nuo jo – Šiauliuose – kitas. Jie turėjo vieną kirvį. Kai reikėdavo kirvio, tai mesdavo jį vienas kitam penkias mylias.

15. Kapmilžiai

Linkaičių sodžiaus lauke (Joniskės parapijoje) yra treji senkapiai, iš jų dveji vadinami Kapmilžiais. <...> Tai sako, kad tose vietose buvę gyvenimai dviejų milžinų. Sako, kad jiedu pasidalindavę vienas kitam kirviais, niekur neidami iš savo namų.

16. Girgždūtės ir Medvėgalio milžinai

Juoksis liuoba, kad ant Girgždūtės ir ant Medvėgalio milžinai kaip gyvenę ir anų žmonos virdavusios valgyti, tai su samčiu kita kitai duodavusios sriubos paragauti.

17. Kupiškio piliakalnis

Seniau, kai buvo milžinai, tokie dideli, dideli žmonės, na, tai būdavo čia ir apie Kupiškį. Tai jie susėsdavo pasikalbėti. Vienas atsisėda ant piliakalnio, o kitas – ant Paketurių kalno. Ir užsidega abudu pypkes, ir kalbasi susėdę. Kojos nuleistos vandenin, Lėvenio čionai, ir pasikalba abudu.

18. Didžprūdžių ir Astravo milžinai

Sakydavo, kad būdavo kadaise toks amžius – buvo labai dideli žmonės milžinai. Mūsų kalnas Didžprūdžiai – nuo Astravo trys kilometrai tolumo ir skiria nepereinama bala, vadinama Jauniške. Tai tada, kai buvęs milžinų amžius, milžinai sustoję savo kluonuose, pasirėmę žardų vienas su kitu pasikalbėdavę ir ko reikia pasiduodavę.

Ir kai pradėjo žmonės nebeaugti tokie dideli, bevaikščiudami radę mūsišką žmogų ariant su jaučiais. Milžinas susikrovė į pirštinės nykštį artoją, jaučius, plūgą ir botagą. Parsinešęs savo vaikams pažaisti.

Kai mums tėvelis ar kiti sakydavo apie milžinus, mes labai jų bijodavom. Sakydavo: malkoms jie atsinešdavę didžiausią medį, išrovę su šaknimis, susilaužydavo rankomis.

19. Milžino vestuvės

Vienas milžinas, veselę [vestuves] taisydamas, nusiuntęs žmogų pas savo brolių milžiną, kad jį ant veselės [į vestuves] paprašytų. Tas žmogus nuėjęs ir paprašęs, tai tas antrasis milžinas ėmęs šį kvarčiavoti [kamantinėti]:

– Ką gi tas mano brolis ant tos veselės pasitiekė? Ar daug padarė alaus?

Žmogus atsakęs:

– Tris prūdus [tvenkinius].

Milžinas:

– Ar daug sviesto prisuko?

Žmogus:

– Tris nampuses.

– Ar daug gyvulių pjaustė? – klausė toliau milžinas.
– Treti metai kai vieną jautį iš miško veda, o dar tik ragai tematyti, – atsakė žmogus.

Milžinas:

– Ar daug bus muzikantų?

Žmogus:

– Treti metai, kai penki vyrai vieną dūdą pūtė, tai ta ant veselės pradės birbti.

Milžinas iš to džiaugsmo pokšt rankas sumušęs, tai tuoj jo delnai ir persprogė. Ir sušukęs milžinas:

– Nebeisiu į veselę, nes kad iš vieno apsakymo, tiktai rankas sumušus, delnai persprogo – kas gi bebus, kaip išgirsiu ir pamatysiu pats tas linksmybes!

Milžinų didumas

20. Dvi milžino nesėkmės

Milžinas labai diktas [*didelis ir tvirtas*] buvęs. Jis norėjęs marias užpilti. Į prijuostę prisipylė smilčių ir nešė, bet ta prijuostė sutrūko. Jis atsisėdo čia, mūsų lauke, lopytis. Jo kojos tokios ilgos buvo, net iki Jokšų pievų siekė. Kitą kartą čia buvo daug vilkų, buvo tokia dumblynė, krūmai. Ir tenai vilkai nuėdė milžino kojų pirštus.

21. Milžinui vilkas – kaip blusa

Gulėjo, sako, vienašyk milžinas aukštiekninkas išsitęsęs per vieną didelę kalvą. Galva – vienoj, kojos – kitoj kalvos pusėj kabojo. Atbėgo vilkas ir ėmė jam kojas graužti. Sako tas milžinas:

– O kas čia dabar – ar kokia blusa – mano kojas kanda?

22. Debesys – kirviams pasikabinti

Kitą kartą milžinai, trobas statydamiesi, pusryčių ar pietų eidami, savo kirvius ant debesų pasikabindavę.

23. *Milžiniai sveikinasi*

Buvo labai dideli žmonės. Tai, reiškia, Nemunas čia dabar... kaip dabar, važiuojant į Jurbarką. Tai vienas viename krašte, kitas – kitame, ir jie pasi-sveikindavo per Nemuną. Žinoma, gal buvo siauresnis, o dabar išplatėjo. Ir, sako, sveikindavosi.

Ir čia kažkur buvo misijos kryžius prie Raseinių. Jį iškasė, tai, sako, rado ten kaulų. Buvo kapinės ten. Tai rado, sako, tas blauzdikaulis. Spėja, kad milžinų kaulai.

24. *Milžiniai sveikinosi per upę*

Vitkauskas kalbėjo. Mes nuvažiuovom kaip vazokai [vežėjai] prie upės, vežėm medžius. Nueinam pasimaudyti. Tai jisai sako:

– O dabar kas do svietas [žmonės]? Tinklais, motorais – ir tai nėra ko. O kaip seniau, pasakoja, kad milžiniai, sako, sueina ir sveikinasi per upę. Milžiniai va tokie kaip Čiobiškyje milžiniai. O ten statulos bažnyčioj yra – labai dideli milžiniai.

25. *Milžinų ilgos kojos*

Mano senelis yra pasakojęs, kad milžino kojos kaulas nuo kelienio iki pėdos – dvylika elgetų atsisėda ant to kaulo, koks ilgas yra. (Juokiasi). Kojos ilgos – dvylika elgetų susisėda ant tos vienos kojos, nuo kelienio iki pėdos!

26. *Meldžiasi ant žardo pasirėmę*

Milžiniai būdavo dideli, labai dideli žmonės. Žmonės, tik dideli. Tėvukas sakydavęs: nebuvo šautuvų, tik tokiais mediniais nušaudavo. Sakydavo: „Kur lendi? Kur lendi?“ Tai išgalvojo – Kurlendija.

Anie poterius kalbėdavo ant žardo pasirėmę. Dideli žmonės.

Milžinai ir žmonės

27. Artojas pirštinės nykštyje

Sako, kitą kartą milžino vaikas radęs žmogų dviem jaučiais beariantį. Šis tą žmogų, žambrij ir jaučius susikišęs į savo pirštinės nykštį ir, parsinešęs namon, savo tėvui rodydamas sakęs:

– Žiūrėk, tetuš, aš radau tuos vabalėlius visus tris susikabinusius žemę berausiančius.

Tėvas atsakęs:

– Tai, vaikeli, ne vabalėliai, čia tas žmogus arė su jaučiais. Kai mūsų neilks, tai visi tokie bus.

28. Legų ir Mikierių milžinai

Vienas milžinas gyveno Leguose, o kitas – Mikieriuose. Jie susieidavo. Per Šventąją upę jie lengvai peršokdavo.

Kartą Legų milžinas, eidamas iš Mikierių, pamatė žmogų, ariantį jaučiais. Milžinas sudėjo artoją ir jaučius į pirštinę ir nusinešė į Legus. Namuose pasakė, kad tie maži žmogeliai mažai valgo, o daug dirba. Jie nori gyventi, reikia juos paleisti. Aha. Tai vėl milžinas sudėjo atgal į pirštinę jaučius ir žmogų ir, atnešęs į Mikierius, paleido.

29. Milžinas ir artojas

Sakydavo, kad buvo milžinai, tokie žmonės. Tėvas barzdą skuta, o vaikas išėjęs pažiūrėti. Milžinas radęs beariant lauke. Sako:

– Tėveli, štai koks mažiukas, pasiėmęs arklį, žemę beknaiso.

– Nieko, – sako, – nedaryk, nes po mūsų bus tokie žmonės.

30. Milžinai skandina žmones

Kai atsirado tokie žmonės kaip mes, tai milžinai nekentė. Anie išsuka, išsuka su kulnu duobę, prišlapina ir nuskandina.

Galbūt jie dirbo žemę.

31. Nuskandintas artojas

Artojas aria. Milžinas atėjo ir žiūri, kas ten per vabalai. Jis iškasė koja duobę ir prišlapino į tą duobę. Ir paskandino tą artoją. Tai toks labai didelis žmogus buvęs, bet tai labai seniai buvo, dar mano senelio nebuvo.

32. Devyni vyrai gaidį pjaus

Tie milžiniai – pirmiau buvo tokie žmonės. Raštuose įrašyta, kad devyni vyrai gaidį pjaus. Kas ten žino, ar žmonės tokie maži bus, ar gaidžiai tokie dideli.

33. Dideli milžiniai ir mažėjantys žmonės

Šnekėjo, kad buvo dideli, didžiuliai žmonės milžiniai. Buvo galingi, stiprūs. Jo viena ranka buvo kaip mano šlaunis. Jau mūsų kelinta karta vis silpnesni ir silpnesni žmonės. Bus tokie žmonės nestiprūs, kad devyniese vieną vištą pjaus. Ką jūs manot? Dievas taip duos.

34. Milžiniai ir maži žmonės

[Ar milžiniai raudavo medžius? – užr.] Ir net su šaknimis, su keltu – vėl pasodina. Tai girdėjau. Jeigu, žinokit, medį išrauna, per Nemuną pasisveikina – tai čia dideli buvo vyrai. Tai kaip mes taip sumažėjom? [Ar sakydavo, kad paskui žmonės bus dar mažesni? – užr.] Sako, dar po mūsų bus dar mažesni: devyni vyrai vieną gaidį pjaus. Taip sako. Devyni vyrai vieną gaidį pjaus. Jie buvo visi milžiniai, o paskui jau išmažėjo [Ar iš karto? – užr.] Ne, tai palaipsniui. [Ką jie darydavo, kai tų mažiukų pradėjo atsirasti? – užr.] Nežinau.

35. Žmonės bus maži

Senovėj... Tai aš tokią kalbą girdėjau, kad bus – septyni vyrai vieną gaidį pjaus, tiek tevalios [istengs]. Na, tai tie mažiukai.

36. Milžinkapį milžinai supylė

[Ar nesakydavo, kad kokių didelių žmonių buvo? – užr.] Milžiniai. Kad Milžinkapį yra milžinai kepurėmis supylę. Kur yra senovės žmonių kapai.

Liūb rauti medžius paaugusius kaip kanapes – kokie dideli vyrai buvo!

Milžinai – statytojai

37. Milžinas Vilnių statė

Milžinas Jokūbas Vilnių statė, o į Kauną pietauti eidavo. Nueidavo, papietaudavo ir vėl laiku grįždavo. Matai, milžinų žingsnis ir už traukinį greitesnis.

38. Simno bažnyčia

Pas mus Suvalkijoje, mano tėviškėje, yra Simno bažnyčia, milžinų statyta. Dar, sako, tebėra dvi skripkos [*smuikai*] senovinės milžinų. Jie grajidavo [*grodavo*], kai dar nebuvo mados vargonus turėti. Sako, kad dar tebėra užkiltos bažnyčioje kur.

Sakydavo motulė, kad vienas milžinas vienoje pusėje bažnyčios, kitas – kitoje pusėje ir ant stogo užsirėmę živodavo [*kramtė*] tabaką.

Sakydavo, kad eis ta bažnyčia Simno skradžiai žemę per sumą su visais žmonėmis. Sakydavo seni žmonės, bet neiėjo, nei ką.

39. Veliunos ir Zapyškio bažnyčios

Veliunos bažnyčią kai statė, tai kartu statė ir senąją Zapyškio bažnyčią. Tai, sako, meistrai paduodavo kirvius vieni kitiems per Nemuną. Tokie dideli žmonės buvo. Milžinų, sako, statyta.

40. Raudonės pilis

Žmonės pasakoja: milžinai statė Raudonės pilį. Nuo trijų metrų aukščio buvo, drūti [*stiprūs*].

Milžinų kapai

41. Čižiūnų Milžinkapis

Na, apie Milžinkapį tai tokia legenda yra, kad, atseit, ejęs labai didelis žmogus, toks milžinas, kuris užkliuvo už Gidanonių kalno, nugriuvo. Jo galva pasiekė net Čižiūnų kaimą. Toji vieta ir vadinama Čižiūnų Milžinkapiu.

42. Girgždūtės kalnas

Visi sako, kad čia, ant Girgždūtės kalno, vis braška. Kaip duria – yra durys. Neatsirado tokio, kad eitų žiūrėti. Gal [kalnas] ir užburtas yra?

Tą kalną, sako, milžinai supylė.

Gal kaip kapukai, o ten vis baugina – dvyliktą dienos niekada negali uogauti, ima toks šiurpas, beldžia kas.

43. Džiugo kalnas

Na, ir Džiugo kalnas kur yra, supiltas yra tas kalnas. Ir, sako, ten milžinų kalnas. Ten milžinai tame kalne, ten jie su ginklais, su viskuo, negyvi milžinai. Bet kad bus kokia didelė bėda Lietuvai, tada milžinai kelsis.

Na, kalbama, o ar ten bus taip, ar ne?

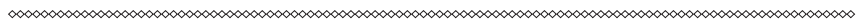
44. Medvėgalis

Na, čia, Tauravyje, vienas [kalnas] buvo, antrasis – tai Medvėgalis. Tatai ten milžinai supylė. Ir buvo Girgždūtės kalnas. Tai anie [milžinai] susisveikinę – tokie žmonės yra buvę senovėje, tokie aukšti. Tai pasakos – susisveikinę.

Ten pilys ir slėptuvės... Dabar jau išdraskė, išdirbo. Būdavo, ant Medvėgalio ir Girgždūtės žmonės eidavo per šventes, per atlaidus, kokia šventė bus jau. Dabar nesu buvusi, nebežinau – gal visai kitaip yra.

45. Medvėgalį švedai supylė

Medvėgalį supylė švedai ir milžinai. Gal tie milžinai vadinosi švedais?

46. Raktuvė

Senovėj gyveno labai dideli milžinai. Kartą numirė vienas milžinas. Kiti milžinai sunėšė ant jo kapo kalną ir atsirado Raktuvės kapai. Ten žmonės radę labai didelę kaukolę.

47. Milžinų kapai

[Kas tie milžinai? – užr.]

– Žmonės. Dideli labai. Sakydavo: labai dideli žmonės. Vaikščiodavo, dirbdavo, bet labai dideli, stiprūs. Medžius neša, būdavo. Užsideda ant pečių ir neša. Kaulai jų, žiūrėk, kokie, kur kapai. Tai iškasa. Už Antalieptės kažkur buvo jų kapai. Kur milžinų kapai buvo, tai nebėra, išnaikino, aria dabar..

48. Karaimų kalnas

Karaimų kalnas – tai štai prie vieškelio. Tai kada, dar prieš baudžiovos laikus, buvo karaimai. O kas jie per žmonės buvo? Kai randa [kaulų], tai nepaprastai dideli kaulai, ne kaip žmonių. Dabar veža žvyrą <...> Niekad ten nearė, nes ten žmonės sulaidoti.

49. Lylavėnų Milžinkapiai

Lylavėnuose yra Milžinkapiai <...>, tokie žmonės dideli buvo. Tuos Milžinkapiuos žmonės dideli pakavoti [palaidoti]. <...>

*Milžinai
pasakose*

*Milžinas ir bėda***50. Piemuo šokdina milžinus**

Buvo vienas žmogus, trobelninkas, jis turėjo vienturtį sūnų. Kada jau tas tėvas numirė, sako sūnus: „Ką aš čia veiksiu. Eisiu į pasaulį“. Nuėjo pas vieną ūkininką, susiderėjo [tarnauti] per berną. Patarnavo pas jį trejus metus, užmokesčio gavo skepetaitę su duonos kampeliu – eina jis sau tolyn. Bekeliaudamas sutiko tokį senuką – atidavė jam duoną su skepetaitė, o tas senukas – o tai buvo Dievas – davė jam tokią dūdutę. Eina jis sau su ta vario dūdute. Išgirdo, kad karalius reikalauja piemens prie galvijų. Atėjo pas karalių, sako:

– Ar nepriimtum mane per piemenį?

Karalius sako, kad:

– Nė vienas piemuo neišgano – vis prapuola kasdien po kelis galvijus, tai ir tau prapuls.

Liko pas karalių. Ant rytojaus išginė kaimenę galvijų, gano pagiryje. Ale ten po kalnu stovi didelis akmuo. Iš po akmens išlindo vienakis milžinas, paėmė kelis galvijus – nusivedė į urvą po akmeniu.

Žiūri, kad jau negerai, jau praganė jis. Eina paskui į tą skylę. Įlindo į tą urvą, ėjo, ėjo – rado tokią karalystę: didelės pievos, pievose daugybė galvijų ganosi! Klausia milžinas:

– Ko čia vaikščioji?

Sako:

– Ponuli, ar nenorėtum šokti? Aš tau pažaisiu [*pagrosiu*].

– Kodėl ne...

Tas ėmė dūduoti ta dūdute, o tas milžinas – šokti! Bešokdamas pailso, parpuolė, o tas piemuo prisitaikęs išdūrė jam su kuolu akį, užmušė, išsivarė didelę daugybę galvijų. Sako karaliui:

– Ne tik kad nepraganiau, bet dar ir daugiau parginiau.

Karalius stebėjosi dideliais stebuklais pamatęs, kad jis tiek galvijų parginė.

Ant rytojaus žiūri, iš kur vėjas. Jis pavėjui į laukus išginė, gano. Ale vėl iš po akmens pakalnėje išlindo dar didesnis milžinas. Užsiėmė kelis galvijus ir nusivarė į urvą po akmeniu. Šitas vėl eina paskui į tą skylę, o įlindęs rado vėl tokią karalystę ir pievose besiganančius galvijus. Klausia milžinas:

– Ko tu čion vaikščioji?

Sako kerdžius:

– Ar nenorėtum šokti?

Jis ėmė jam dūduoti, tas milžinas – šokti! Šoko, šoko liežuvį iškišęs, pailso – parpuolė, o jis prisitaikęs vėl jam tą akį išdūrė, užmušė jį ir užsiėmęs išsivarė visus galvijus. Parėjo namo, sako karaliui:

– Nepraganiau savo, bet vėl daugiau parginiau.

Karalius išėjo pažiūrėti – pilnas dvaras galvijų!

Trečią dieną vėl žiūri, iš kur vėjas. Pavėjui išginė į laukus, gano sau. Ogi išlenda iš po akmens dar didesnis milžinas su viena akim kaktoj, kita – pakaušy. Užsiėmė tas milžinas galvijų daugelį, nusivarė, o jis vėl paskui jį į skylę įlindo. Rado tenai karalystę, didelėse pievose – vaikščiojant daugybę galvijų! Sako tas milžinas:

– Ogi ko tu čion valkiojiesi?

Sako:

– Ar tu nenorėtum šokti?

Ir ėmė dūduoti, o tas milžinas – šokti! Šoko, šoko, pailso, kad nė kojų, nė rankų negali pakelti. Parpuolė ant žemės, o šitas priėjęs vėl išdūrė akis, o užmušęs ir tą milžiną, išsivarė visus galvijus iš ten. Parvarė namo – jau nelenda ant dvaro galvijai. Sako karaliui:

– Jau parginiau daugybę galvijų.

Karalius išėjęs pažiūrėjo, kad jau nelenda ant dvaro galvijai, sako:

– Kad tu taip išganei, tai turi būti mano žentu.

Ir tuoju apveddino jį su savo dukteria.

Bet ne už ilgai šaukia kitas karalius į karą. Karalius bėdavoja [*guodžiasi*] savo žentui, sako:

– Jau bus negerai: tai reikia eiti į karą

Sako žentas:

– Pažiūrėsim, kas ten bus.

Ir išėjo. Jis nuėjo tiesiog po tuo pirmu akmeniu į urvą, pasiėmė to milžinų žirgą su ginklu, atėjo į karą. Atjojęs anuos visus sumynė su tuo žirgu, iškirto. Pats nujojo, žirgą vėl ten pastatė, o pats parėjo namo. Karalius nežino, kas toks nukariavo.

Bet šaukia jau kitas karalius į karą. Tas žentas vėl su antru milžinų žirgu sumynė visus.

Neilgai trukus trečias karalius šaukė kariauti. Tas vėl atjojo su trečiu milžino žirgu, visus išstrepė, bet vienas kareivis jam įkirto galvą, o tas karalius su skepetaitė surišo jam galvą. Parėjo jis dabar namo, atsigulė ten, kur jo pati buvo – serga.

Kada tėvas parėjo iš karo, toji pati, nuėjusi pas karalių, sako:

– Eik žiūrėti, koks tavo žentas.

Karalius atėjęs žiūri, kad guli perkirsta galva – nepažįsta. Bet pažiūri į skepetaitę – kad galva surišta skepetaite, ant kurios buvo vardas [ir] pavardė karaliaus. Tada jis sužinojo, kad jo žentas visa tai nukariavo. Tuojuo jį padarė karaliumi!

Po to kokios ten buvo linksmybės, kokie baliai! Ir aš ten buvau, gėriau, valgiau, burnoj nieko neturėjau, per barzdą varvėjo.

51. *Kareivio pasaka*

Ėjo kareivis iš kariuomenės, užėjo į vieną trobą. Ten nieko nebuvo. Jis užlipo ant krosnies. Paskui žiūri – ateina ragana ir sako:

– Kas čia žmogumi kvepia?

Užlipo ir ji ant krosnies, grabinėjo – sučiupo kareivį ir sako:

– Labai liesas. Norėčiau pjauti.

Jis nežino, ką sakyti, bet sumanė ir sako:

– Aš kalvis, tai nusidirbu.

– Na, kad kalvis, nukalsi man vieną akį.

Jis sako:

– Gerai.

– O paskui aš tau sušauksiu avinus, tai tau reikės papjauti.

Ji sušaukė avinus ir sako:

– Pjauk pirmą!

Bet jis sako:

– Pirma reikia akį įdėti. – Jis sako: – Reikia tave surišti: jei nenutrauksi virvių, tai tada įdėsiu akį.

Jis surišo, bet jį nutraukė. Dar geriau virvėmis surišo – ir nebenutraukė. Jis įdėjo šerdešninką [*ratų ašį*] į krosnį ir, kai raudonas pasidarė, kad dūrė jai į vieną akį! Ir išdūrė. Ragana ir virves sutraukė iš pykčio! Ji atsisėdo prie durų ir sako:

– Dabar aš vis tiek tave užmušiu.

Ji pagauna aviną ir meta pro duris. Kareivis apsilvilko kailiniais – ir jį ragana išmetė. Jis dabar nuėjo, kur jam reikėjo, ir raganos nebijojo.

52. *Sūnus surado bėdą*

Buvo turtingas ūkininkas. Jis turėjo vienintelį sūnų. Bet sūnus, kai išgirdavo tėvą su motina dejuojant, kad bėda yra, nusijuokdavo ir sakydavo:

– Kas per viena ta bėda? Aš norėčiau ją pamatyti.
Tėvas neiškętes pripylė krepšį pinigų, padavė sūnui ir išleido jį bėdos ieškoti. Sūnus linksmas išėjo į platųjį pasaulį. Kiek laiko paėjęs, jis susitiko siuvėją.

– Kur eini? – klausia tas ūkininkaitis.

– Esu siuvėjas ir einu darbo ieškoti. Gal jums reikia ką pasiūti? – atsakė siuvėjas.

– Gerai, kiek tu uždirbi per dieną siūdamas? – teiraujasi sūnus.

– Ogi dirbdamas savo maistui du auksinus uždirbu.

– Gerai, eik pas mane tarnauti. Aš tau duosiu tuos du auksinus į dieną ir dar maistą pridėsiu, – kalbino siuvėją tas, kuris bėdos nepažįsta.

Siuvėjas sutiko eiti pas jį tarnauti. Na, keliauja dabar juodu abu.

Kiek paėję sutiko batsiuvį, tas stojo pas ūkininkaitį tarnauti už penkiasdešimtį ir dienos maistą. Na, eina dabar trise bėdos ieškoti.

Daug laiko ėjo, kol priėjo didelę girią. Pagiry jie sutiko senutę. Ir kai paklausė, kur galima bėdą rasti, ji atsakė:

– Paeikite bent pusę mylios, ten rasite trobelę, o toje trobelėje rasite bėdą.

Vyrai padėjo senutei ir nuėjo nurodyton vieton. Nuėję rado viską, ką senutė buvo sakiusi: trobelę, o toj trobelėj – baisią baidyklę. Ta baidyklė buvo žmogus – milžinas. Jis kaip tik tąsyk virė vakarienę. Ir pradžioje milžinas vyrų nepatėmijo [*nepastebėjo*], bet paskui, kai pavalgė, pamatęs sako:

– Iš kur jūs, vaikučiai, atsiradot? Ar norit, kad aš kokį suėščiau?

– Mes pakeleivingi žmonės ir ieškom nakvynės, – drąsiai atsakė ūkininkaitis.

– Na, šiaip ar taip, bet jūs, vaikučiai, turite po dvi akis, o aš, didelis būdamas – tik vieną. Kokį amatą tu moki? – kreipėsi į siuvėją.

– Aš moku siūti.

– Gerai, tu įsiūk man akį, – paliepė milžinas.

Siuvėjas pradėjo aiškintis:

– Aš galiu tik drabužį pasiūti ar užlopyti, o ne akį.

– Arba tu man įsiūsi akį, arba aš tave suėsiu, – sušuko perpykęs milžinas ir, kai siuvėjas vėl atsisakinėjo, jį suėdė.

Likusieji, batsiuvys ir ūkininkaitis, nusigando: mato, kad bus bėda ištrūkti. Tada milžinas atsisukęs į batsiuvį sako:

– Na, o tu, vaikeli, ką moki dirbti?

– Aš moku batus siūti.

– Gerai, tai įsiūk man akį. O jei neįsiūsi, tai ir tave suėsiu.

Batsiuovys drebėjo kaip lapas ir nieko nedarė, kol milžinas jį suėdė. Dabar liko tik vienas ūkininkaitis.

– Tu kas per vienas? Kokiu amatu užsiimi? – klausė jį milžinas.

– Aš esu kalvis.

– Gerai, tai nukalk man akį.

– Gerai, nukalsiu, bet tiktai tu man visko pristatyk, – atsakė gudraudamas ūkininkaitis.

Milžinas visko iš visur nešė, ko tik tariamas kalvis norėjo. Pagaliau jis pradėjo kalti milžinui akį. Įkaitino, įkaitino geležį iki raudonumo ir sako:

– Dabar pasilenk: aš turiu akies matą išimti.

Milžinas pasilenkė, o kalvis paėmęs replėmis geležį, kita ranka – kūjį, sukėlė geležį į milžino akį. Milžinas pradėjo staugti kaip pasiutęs, bet nieko negalėjo padaryti. Tada atsisėdo ant slenksčio ir sako:

– Kalvi, kalvi, koks tu beširdis: išdūrei mano paskutinę akį. Ką aš dabar beveiksiu? Eik šen, aš nors tave pamylėsiu.

– Nėra durnių, – sako kalvis. – Aš ateisiu, o tu mane suėsi.

– Na, tai nors kirvuką iš kampo man paduok, kad galėčiau eiti pasimal-kauti.

Kalviui pagailo milžino ir jis nuėjęs ėmė kirvuką. Bet vos paėmė, tuoj ranka prilipo. O milžinas šliaužė artyn. Tada kalvis išsitraukė peilį ir, nupjovęs ranką ligi alkūnės, pabėgo. O milžinas rado tik ranką prie kirvio.

Kai parėjo, tėvas klausia:

– Na, sūneli, ar radai bėdą?

– Radau, tėveli, radau. Net ir rankos dėl to netekau. Dabar tikrai bėdą pažinosiu.

53. Baimės ieškotojas

Gyveno toks žmogus, kuris nežinojo, kas tai yra baimė. Kai išgirdavo žmones kalbant apie baimę, tai stebėdavosi ir nežinojo, kas tai yra ta baimė. Vieną kartą jis pasiėmė sunkią geležinę lazda ir išėjo baimės ieškoti. Eina, eina jisai ir priėjo upę, per kurią buvo nutiestas apipuvęs lieptas. Jisai sustojo ir galvoja, ar eiti, ar ne. Paskui sumanė eiti. Beeidamas ėmė ir įlūžo. Vos ne vos išplaukęs ir sako: „Štai jau ir baimė, bet dar nedidelė. Eisiu aš ieškoti didesnės“, – ir nuėjo.

Toliau jisai priėjo girią, kurioje jam bevaikštant ir sutemo. Iš visų pusių jisai išgirdo vilkų ir kitokių laukinių žvėrių staugimą. Šitas žmogus įlipo į medį nakvynei, bet jį užuodę vilkai susirinko ir pradėjo graužti medį, kuriame jisai buvo. Matydamas tai žmogus, kad jau yra negerai, sugalvojo

priemonę. Jisai turėjo prie savęs tabako, tai ėmė iš medžio vilkams barstyti į akis ir nosis. Nuo kvapo vilkai čiaudėdami nubėgo.

Po kiek laiko atėjo lokys, kuris ėmė lipti į medį ir norėjo papjauti žmogų. Bet tas jam lazdele išbadė akis ir lokys nubėgo nuo medžio.

Paskui žmogus pamatė tolumoje šviesą, į kurią ir nuėjo. Bet šviesa buvo taip toli, kad jis negreitai ją priėjo.

Nuėjęs į tą vietą rado trobą, kur buvo pilna avių privaryta. Šita troba buvo didelėmis geležinėmis durimis, joje gyveno vienaakis milžinas, kuris per dieną suvalgydavo po šešias avis. Žmogui įėjus avys pasakė, kas čia gyvena, bet jiems bekalbant įėjo pats milžinas, uždarė duris ir, nepastebėjęs nieko, nuėjo miegoti. Žmogus norėjo išbėgti, bet durų atidaryti negalėjo. Tada jis priėjo su lazdele prie miegančio milžino ir išdūrė jam akį. Pašokęs milžinas norėjo žmogų sugauti, bet, nieko nematydamas, per avis negalėjo sugauti. Tada jis atidarė duris ir leido visas avis apčiupinėdamas. Tada žmogus išsivertė kailinius ir repečkom [*ropodamas*] kartu su avimis [pabėgo]. Milžinas, ištuštinęs trobą, pradėjo gaudyti žmogų, bet patyręs, kad jo nėra, išėjęs laukan taip garsiai suriko, kad visų medžių lapai nukrito.

Ir dabar, kai ateina tas laikas, krenta medžių lapai ir darosi žiema.

Žmogus rungtyniauja su milžinu

54. Ožkų piemuo – milžino tarnas

Mažas berniukas buvo. Ir anas ganydavo ožkas. Nuginė ožkas į kalną: ožkos šoka, badosi tarpukalnėje. Tik iš kalno išlindo didelis juodas žmogus.

– Tu varykis iš čia ožkas. O [jei] neišvarysi, tai aš tave sutrinsiu sinkiau [*smulkiau*] miltų.

Parginė anas namo ir sako mamai:

– Tu, mamute, padarai man sūrelį, ba [*nes*] aš kaip nugenu, tai man valgyti norisi.

Mama sumygo [*suspaudė*] sūrelį nedidelį. O senybos [*senovėj*] būdavo dūminės pirkios. Anas tą sūrelį išsuodino į suodžius, įsidėjo terbeliūtėn, išginė savo ožkas.

Ir vėl išlenda tas juodas iš kalno:

– Aš tau sakiau, kad čia daugiau negytum ožkų.

Paėmė akmenį – akmuo jo gniūžte ir sutrupėjo:

– Tai ir tave sutrinsiu kaip šitą akmenį.

O berniukėlis išsitraukė tą sūrėlį, kad suspaus – net juka [skystis] ištekėjo.

– Bet tiesa: aš sumygau, tai tik sutrupėjo, aš kai sumygau, tai tik subyrėjo, o tu kai sumygai, tai net juka ištekėjo. [Tu] drūtesnis [stipresnis] už mane. Eik tu pas mane služyti [tarnauti]. Kad tu pas mane išslužysi [tarnausi iki sutarties pabaigos], tai tau duosiu tris gorčius aukso. O kad ne, tai tau galas.

Tas pamislijo, pamislijo [pagalvojo]:

– Einu.

– Na, tai eime mes abudedu [abudu] kultū.

Nuėj[io]. O patamsėje. Davė jam kultuvę – kad ir iš daikto [vietos] neatkelia. Tamsu – anas susigrimė [pasigriebė] lazdeliūtę ir baksi. Jau daboja [pastebi] – per plyšius jau švieseliūtė. O anas bijo, kad milžinas neužvystų [nepastebėtų]. Sako:

– Eime dabar sniedoti [pietauti], nes man labai valgyti norisi.

Pavalgė. Milžinas dar prigulė:

– Pavargau.

– O aš ne, aš dar kulčiau ir kulčiau. Aš vargo nepažinau.

– Tai eime mes dabar girion.

Milžinas prilenkė tokį ažuolą:

– Tu paturėk, o aš nukirsiu kelmą.

Berniukėlis nusitvėrė už šakos – ažuolas kaip atsilenkė ir nunešė jį viršun. Anas ir sėdi ažuole. Milžinas nukirto, o berniukas ir nulėkė nuo ažuolo:

– Kad tu toks prašmatnus, tai užšok. O aš užšokau ažuolan.

– O aš jau į medį neužšoksiu. Tai kurį galą neši: ar laibgalį, ar kemblį [kelmą]?

Berniukėlis sako:

– Kai tu labiau nuvargęs, tai imk laibgalį, o aš imsiu kemblį.

Milžinas kad sulinkęs po šakomis ir neregį, kur berniukėlis. O anas sėdi ant šaknų ir važiuoja.

Atnešė milžinas ir visai nusikamavo.

– Aš per visą dieną ir nešiočiau, nenuvargčiau, o tu greitai nuvargai.

– Kad tu toks mandras, tai kas aukščiau išmesime kirvius?

Tai kaip sviedė kirvį – tik užstaugė.

– O tu žiūrėk, kad aš mesiu.

Tai žiūri į viršų. Berniukėlis mosavo, mosavo kirvį ir paslėpė prie savęs. Velniukas [t. y. milžinas] žiūrėjo, žiūrėjo, laukė, laukė – ir nesulaukė.

– Mano kirvis gal už debesų užsiturėjo [užkliuvo].

Tai dabar sako:

– Išleisime mano veršius.

O veršių dvylika. Anas brūkšt pamygo [*paspaudė*], sąsparaž pakėlė – išleido veršius. O durų niekur nėra. Tas liepia berniukėliui:

– Eik, suginsi veršius tvartan.

Berniukėlis išėjo, žiūri, žiūri – durų niekur nematyt. Veršius tuk tuk galvon, užmušė visus, sukapojo ir per pamatą sukišo vidun. Milžinas klausia:

– Ar suvarei veršius?

– O niekur durų neradau, tai veršius sukapojau, sukišau tvartan.

Jau tam ir bėda didžiausia. Taip anas su boba [*žmona*] ir kalbasi (berniukas girdi):

– Anas atsiguls naktį, tai tu, boba, kūlę mano paduok, tai aš uždaušiu [*užmušiu*] berniuką.

Bet paskui regi, kad užmušėjas užmigo, anas išlipo iš lovos ir statinę su srutomis padėjo į lovą. Milžinas atsikėlė – kad duos, tik mėšlas pasitaškė. O tas galvoja:

– Va, kada tau galas, kad smegenys pasitaškė.

Anas tada atsikėlė, iš pakampės mėšlą surankeliojo ir atsigulė lovon. Rytą pasikelia – kad sveikas.

– Dar jūs miegat, o aš laukiu, kada jūs mane kelsite.

– Tai tu? Ir gyvas?

– Ar tai tu man davei kūle per galvą? Aš maniau, kad tai uodo kojelė šleptelėjo.

Sėdosi anie valgyti. O berniukėlis turi su savimi viralo terbelę, na, ir nešiojasi. Terbelė apskretusi. Anas valgo – vieną šaukštą burnon, kitą – terbelėn. O kai mažutė, tai ir neregį.

– Kad tu tiek daug valgai.

– Aš tada prasipjau nu pilvą, išleidžiu valagą [*valgį*] ir vėl valgau.

Anas drykst peiliuku, pataikęs terbelėn ir pasipylė valagas. Tas žiūri – iš tiesų gana gyvas. Ir anas peiliu drykst per pilvą – ir silpsta.

– Jau bėda man. Regis, man prieina galas.

Ir numirė milžinas, pamėginęs pilvą prasipjauti. Berniukas atsiseikėjo aukso ir išėjo savo keliu.

55. Siuvėjas ir milžinai

Buvo toks siuvėjas. Jisai, kaip ir kiti siuvėjai, vaikščiodavo po žmones siūdamas. Užėjo jis į kokią didelį dvarą, gavo ant ilgo laiko darbą. Tame dvare

buvo labai didelis sodas, o tame sode buvo dvidešimt didelių milžinų. Išgirdo tas siuvėjas, kad į tą sodą niekas negali įeiti – o jis labai mėgdavo sodo vaisius. Ilgai besiūdamas, vis galvoja, kaip jis galėtų obuolių prisivalgyti – niekaip negalėjo iškentėti. Pasivalgė gerai šviežio sūrio, o kas liko, tai įsidėjo į kišenių ir nuėjo į sodą. Bevaikščiodamas po sodą pasigavo paukštuką ir tą įsidėjo į kišenių. Nuėjęs pas vyšnią, skabo vyšnias. Atėjo vienas milžinas, sako:

– Ko tu po mūsų sodą skini vyšnias?

Pastūmė ranka siuvėją, tas net per vyšnios medį peršoko.

– Ko šokinėji? – tarė milžinas.

– Tai kad tu toks drūtas [galingas], tai tu bandyk peršokti, – atsakė siuvėjas.

Milžinas šoka, šoka – nė į pusę neišoka! Milžinas nusigando ir nuėjo pasivadinti savo visus kitus draugus. Atėję pas siuvėją, jie sako:

– Eik visai iš sodo, o kad ne, tai ...

– Pažiūrėsim, katrie drūtesni, – atsakė siuvėjas.

– Tai eime kuom galynėtis.

– Galim.

Milžinas paėmęs akmenį išmetė į aukštį. Akmuo net po dviejų valandų nupuolė. Paskui reikia siuvėjui mesti. Jis, būktai [tartum] ieškodamas akmens, išėmė iš kišenės paukštuką, kurį buvo pagavęs, ir paleido aukštyn. Žiūri, žiūri milžinai, kad taip ilgai nenupuola. Perėjo jau kelios valandos – ir vis akmuo nenupuola.

Jau milžinai pradėjo nerimauti, kaip čia su juo bus.

Tas milžinas, paėmęs akmenį, sako:

– Žiūrėk, ar tu taip galėsi?

Suspaudė, kad tik į miltus pavirto.

Siuvėjas išėmė iš kišenės sūrio, kurį buvo įsidėjęs (milžinams rodėsi, kad baltas akmuo), kad suspaudė, tai tik vanduo per pirštus išsisunkė. Milžinai su baime nusistebėjo, kad iš akmens gali vandens išspausti. Jiems rodėsi, kad tam reikia neišsakyto drūtumo. Vyriausias iš jų sako:

– Daryk su mumis ką nori, tik gyvastį mums palik!

Siuvėjas sako:

– Aš noriu, kad iš šito sodo visi kuo greičiausia išeitumėt ir kad daugiau čia nepareitumėt.

Milžinai su didele malone tiko, kad tik jų nieku daugiau nenubaudžia, ir tuojau iš sodo išsinešdino.

Ponas, kai sužinojo, kad jis savo dvare turi tokį galinčių, jį kuo greičiausia su dukteria apvesdino. Ir paliko gyventi tame dvare.

56. Apie vieną milžiną ir Motiejuką

Kitą sykį buvo toks milžinas. O gale jo lauko, pagiry pirkelėj gyveno toks miklus Motiejukas. Jis laikė arklį, karvę ir, būdavo, vis gano po to milžino pievas ir javus. O, būdavo, tas milžinas niekad jo nepagauna ganant. Bet sykį tas milžinas jau visai perpyko ant to Motiejuko. Paėmė akmenį į ranką ir eina Motiejuko užmušti. Tas Motiejukas pamatė, kad ateina milžinas su akmeniu rankoje. Paėmė saują varškės. Atėjęs tas milžinas. Ir barasi juodu. Milžinas sako:

– Ką tu man giliuoji [reiški]! Aš šitą akmenį sutrupinsiu, tai tik smėlis pabirs.

O tas Motiejukas sako:

– Kai aš akmenį suspausiu, tai net vanduo išbėgs.

– Eiva spausti!

Tas kai suspaudė tą varškę – teisybė, išbėgo vanduo. Sako tas milžinas:

– Kad tu toks drūtas, tai eik tu pas mane už berną. Ką tu čia vienas veiksi? Mudviem bus ramiau.

– Galiu eiti.

Atėjo tas Motiejukas pas milžiną. Ir milžinas jam sako:

– Eik, tu paimk kirvius: eisim į girią medžių nukirsti ir parnešti.

Tas nuėjo pas kirvius, žiūri, kad jis tų kirvių nepakelia. Eina juodu į girią. Sako tas milžinas:

– Na, kad tu kirvių nepaėmei.

– Na, kam man reikia tų kirvių? Mes išrausime medį ir parnešim.

Nueina į girią. Tas Motiejukas vaikščioja po girią, suranda, kurį medį rau-ti. O tas milžinas nesulaukia jo raunant, pats paėmęs medį išrovė ir sako:

– Eik, tu imk už viršūnės, o aš – už kamieno.

Motiejukas sako:

– Eik, tu imk už viršūnės, o aš imsiu už kamieno.

Paėmė tas milžinas už viršūnės ir velka, o Motiejukas atsisėdo ant šaknų ir važiuoja. Milžinas velka vienas, sušilęs. O tas Motiejukas sako:

– Tu viršūnę neši ir sušilai, o aš – kembį [kelmą] ir nė kiek nesušilau.

Parėjo juodu namo. Ir sako milžinas bernui:

– Eik tu į kluoną kultti.

Tas nuėjo į kluoną, žiūri į spragilus, kad jis tu spragilų nepakelia. Ką jis darys? Užlipo ant kluono stogo ir peša stogą.

– Ką tu darai?

– Aš lupu stogą, nes per šitą stogą negaliu rankų iškelti.

- Ką tu ten man žala darai? Eik sau, man nereikia tokio berno.
Pamatavo jam kartį pinigų algos ir sako:
– Te tau algą ir eik sau.
Jis tų pinigų nepakelia. Sako:
– Kad tu mane pavarei, tai tu man ir tuos pinigus nešk. O kitaip aš nuo tavęs neisiu.
Na, ką jam daryti? Paėmęs tuos pinigus neša jam, į tą jo pirkele. Ir pame-tė. O tas Motiejukas su pinigais galėjo gerai gyventi.

57. *Milžinas ir piemuo*

Kai aš turėjau dešimt metų, mane išleido ganyti. Pasamdė viena senelė ožkoms ganyti. Ožkas reikėjo ganyti prie didelio miško. Tame miške gyveno labai didelis milžinas. Tai man senelė pasako, kad neginčiau ožkų miškan, nes milžinas mane užmuš. Bet vis tiek nuginiau miškan tas ožkas ir skabe-lioja miške. Aš nubėgau paskui tas ožkas: norėjau atgal atvaryti. O milžinas išėjo iš savo namų ir sako:

– Žiūrėk, kad daugiau man neatvarytum tų ožkų. O tai aš tave ir tavo ožkas surysiu.

Atginęs antrą dieną aš labai saugojau – ožkos vis tiek nulėkė miškan prie milžino namo. Ir tada išėjo milžinas net mėlynas iš pykčio. Ir sako:

– Dabar, jeigu tavo ožkos atlėks nors kartą, daugiau nieko nebesakysiu.

Trečią dieną ožkos jau ramiai sau ėda ir aš linksmai uždainavau:

– Tra tra biz, tra tra biz!

Ožkos kaip padūkusios nudūmė miškan. Dabar pats milžinas atbėgo iš miško ir sako:

– Žiūrėsim, ką tu dabar darysi.

Tai pasakęs, jis paėmė kirvį, paleido aukštyn. Kirvis ilgai nenukrito. Bet kai nukrito, milžinas liepė man pačiam mesti, sakydamas:

– Žiūrėsim, katras aukščiau išmesim.

Aš paėmiau kirvį, pamojavau ir įmečiau į terbą, kuri kabojų už pečių. Milžinas žiūrėjo akis išvertęs, kada kirvis nukris. O kirvis, gulėdamas mano terboje, nė negalvojo nukristi. Tada milžinas paėmė akmenį ir kad paleis! Tai akmuo ir prapuolė mums iš akių. Tada aš atsiminiau, kad mano rankovėj yra mano kilpomis sugautos voverys. Tai tada aš tą voverį kad paleidau kaip akmenį – tai pradėjo čirkšti ir nuskrido aukštyn. O milžinas manė, kad aš akmenį mečiau. Dabar aš ir sakau:

– Žiūrėk, ar tu galėtum iš akmenio išspausti sunką?

Milžinas tuoj pačiupo akmenį, spaudė, spaudė, bet nieko nepadarė. Sako man:

– Na, suspausk tu.

Aš paėmiau sūrio gabalą, kuris buvo visai apipelijęs, panašus į akmenį, ir suspaudžiau. Ir tuoj pradėjo bėgti sunka. Milžinas tik pastatė akis ir tarė:

– Na, einam namo: man reikia virti valgyti.

Parėjom namo. Milžinas dar neturi ugnies, tai nuėjom miškan valgyti laukinių vyšnių. Milžinas tuoj priėjo prie tokios storos vyšnios, kurios ir su kirviu nenukirstum, o jis paėmė ir kaip vytelę palenkė. Ir valgo vyšnias. Aš irgi išsitraukiau medžio šaką, nulenčiau. Kai aš palenktą medį turėjau – atsilenkė ir išmetė mane aukštyn. Bet gerai, kad nukritau ant samanų, tai neužsimušiau. Milžinas man ir sako:

– Kad tu toks nestiprus, neišturi šito medelio.

Aš, nenorėdamas pasakyti teisybės, atsakiau, kad iš linksnumo taip pašokinėjau.

Dabar sako:

– Tai aš einu užkurti ugnį, o tu atnešk daugiau malkų. Aš manau, kad pakaks trejeto ažuolų.

Kas man daryti? Reikia eiti. Sugalvojau gudrumu išsisukti. Paėmiau visas grandines pamiškėn. Ir čia pradėjau juosti grandinėmis visus medžius. Milžinas, nesulaukęs su malkomis, ateina pažiūrėti. Bet jis paklausė, ką čia darau. Aš atsakiau, kad noriu visą mišką namo parnešti. Milžinas pavadino mane kvailiu ir, išrovęs didžiausią ažuolą, liepė man imti už viršūnės, kad būtų lengviau nešti. Aš, žinodamas, kad negalėsiu nei pajudinti viršūnės, atsakiau:

– Žinai, ponuli, tu jau senas, o aš jaunas. Aš nešiu drūtgalį, tu nešk viršūnę, kad būtų lengviau.

Jis paklausė ir, paėmęs už viršūnės, pradėjo tempti ažuolą namo. O aš, patogiai atsisėdęs ant šaknų, parvažiavau namo. Milžinas vėl apsiputojęs klausia mane:

– Ar labai pavargai?

O aš pasakiau, apsimetęs pavargusiu, kad truputį. Tada milžinas sako:

– Dabar yra malkų – eik atnešk iš tvenkinio vandens.

Ir padavė man jaučio odą vandeniui nešti. Aš, žinoma, jokiū būdu [negaliu] atnešti pilnos jaučio odos vandens. Taigi aš sunėšiau visas odas, tiek, kiek jų radau, ir suvėriau į vieną vietą. Nesulaukęs milžinas pats ateina ir klausia, ką aš čia dirbu. Aš atsakiau, kad noriu visas odas surišti ir atnešti visą tvenkinį vandens. Milžinas sako:

– Kur gi tiek vandens dėsi pasėmęs?

Jis prisisėmė odą vandens ir parsinešė namo. Išviręs valgyti sako:

– Žiūrėsim, kuris daugiau šitos putros suvalgys.

Ir pripylęs dubenį liepė man valgyti. O man po švarku buvo šikšninė terba. Aš į tą terbą po šaukštą supyliau visus pietus. O milžinas manė, kad suvalgiau. Tada liepė valgyti mėsą. Ir padavė pilną statinę. Milžino troba buvo be pamato, tai vilkai ir kaišiojo galvas į vidų. Aš ėmiau po gabalą ir išdalinau visą mėsą. Milžinas žiūri, kad mano statinė jau tuščia, ir sako:

– Na, gerai. Dar pažiūrėsim, kuris geriau ožkas ganysim.

Rytą milžinas išginė ožkas ir ganė, kaip įmanydamas. O po pusdienio reikėjo jau man ganyti. Vakare parginęs nežinau, kaip jo ožkas sukišti, nes tvarte nebuvo durų, tik mažutis langelis. Buvau matęs, kaip milžinas suleidžia ožkas tvartan. Jis pakelia tvarto kerčią ir suleidžia ožkas. O aš nė negalvoju pakelti kartės. Kad ir kaip būčiau norėjęs, vis tiek negalėčiau pakelti. Nežinodamas, ką daryti, paėmiau peilį, papjoviau visas ožkas ir, sukapojęs gabalais, sumečiau per langelį tvartan. Parėjau į trobą, milžinas klausia:

– Ar suleidai ožkas?

Pasakiau, kad suleidau. Dabar milžinas sako:

– Palauk, ką tau liepiu, tu viską padarai. Žiūrėsim, kuris daugiau išgersim degtinės.

Jis tuoj padavė man degtinės statinę ir liepė gerti. Aš turėjau peiliuką ir tuoj pragrėžiau skylutę. Ir visa degtinė ištekėjo pro skylutę į lauką. Tada aš atsistojęs sakau:

– Žiūrėk, ką aš padarysiu.

Ir, paėmęs peilį, pradūriau terbą, kuri buvo ant pilvo. O milžinas manė, kad prapjoviau pilvą. Jis greit pagriebė peilį ir subliovė:

– Ir aš taip galiu.

Ir prapjovė pilvą šituo kartu jau tikrai. Ir krito negyvas. Aš greitai nubėgau į vieškelį ir tuo vieškeliu po ilgos kelionės sugrįžau namo.

Velnius panašus į milžiną

58. Velnius ir žmogus lenktyniauja

Buvo velnius ir žmogus. Susitarė:

– Ką čia, – sako, – mes veiksime?

Tas žmogus sako:

– Gerai, – sako, – einam lenktynių.

Pasileido velnias bėgti. O žmogus supliaukšėjo – čia pat netoli gulėjo kiškutis. Ir tas kiškutis šoko bėgti. Velnias – vytis. Sako [žmogus]:

– Čia mano sūnus Motiejukas.

Velnias:

– Motiejuk, palalauk! Motiejuk, palauk: susilyginsime!

Kur tau Motiejukas? Tas kiškelis bėgo ir nubėgo. Atlekia [velnias]:

– Jei tavo sūnus toks greitas – tuoj mane paliko, tu gal dar greitesnis. Na, tai gerai. Dabar mes susikalbėkim, katras akmenį toliau mesim.

Gerai. Kai metė, tai toli, toli nulėkė tas akmuo ir nulėkė žemėn. Na, o žmogus turėjo kišenėj žvirblį. Jisai [žmogus] kad paleido žvirblį. Tas puuur – nuskrido ir nenulėkė žemėn.

– Matai, – sako, – mano akmuo net ant žemės nenulėkė, kaip toli numečiau.

– Teisybė, – sako, – daug toliau už mane numetei. Na, dabar katras išspausim iš akmens bent lašą.

Paėmė tas velnias akmenį, kai spaudžia – net traška akmuo, bet nieko neišspaudžia, nė lašo. O žmogus tai turėjo prisitaisęs sūrio kokio. Jis paėmė tą sūrį, paspaudė smagiau – išlašėjo lašas kitas sunkos iš to sūrio. Ir mato velnias:

– O tu daug stipresnis už mane. Tavo dėlto išlašėjo, o mano – nė lašo. O dabar katras greičiau perbėgsim per šitą balą.

Na, gerai. Velnias kad pasileido bėgti. O žmogus atsisėdo ant arklio. Raitas joja, kad joja! Pirma velnio nujojo.

– Va, – sako, – matai: aš ne tiktai pats perbėgau, bet ir arklių pernešiau per balą tarp kojų.

Sako:

– Teisybė, tu stipresnis ir greitesnis, – velnias atsakė žmogui.

59. Žmogus stipresnis už velnią

Seniau kadaise, kai kuldavo su pusanatro pagalio [spragilais], tai žmogus kėlė klojime. Ir atėjo velnias. Paėmė kultuvę ir padėjo žmogui kulti. Tas žmogus iš lengvo šeria – ir nekruta tas kūlys, o velnias kai duoda, tai pėdas net aukštyn šoka. Tas žmogus sako velniui:

– Matai – aš duodu, tai ir užmušu, o tu neužmuši, tavo gyvas šoka aukštyn.

Tai velnias užpyko ant žmogaus:

– Jei tu toks stiprus, tai sumalk akmenį į miltus.

Tai žmogus paėmė sušalusią bulvę, kai sumygo, tai net sunka bėgo. O velnias akmenį paėmė ir sumalė į miltus. Tas žmogus sako:

– Tu sumyk akmenį, kad bėgtų vanduo.

O velnias sumygo akmenį, maigė – vis tiek nebėga vanduo. O velnias dar labiau supyko ant žmogaus. Tas velnias:

– Pažiūrėsim, katras aukščiau išmesim akmenį.

Žmogus pagavo žvirblį, kaip paleido – tai nuskrido, nuskrido ir negrižo. O velnias kai paleido – nesimato akmens, bet palaukus nukrito, net žemėn įlindo. Žmogus vėl nugalėjo. O velnias nežino, ką daryti. Tada nuėjo į pabalį. Vaikšto kumelė. Tai velnias sako:

– Aš tave, kumele, kur norėsiu, ten nunešiu.

Tempia kumelę – ir nieko nepadarė. O žmogus apsižergė ir nujojo. Ir sako velniui:

– Vis tiek geriau neprasidėk su žmogumi, nes žmogus stipresnis ir greitesnis.

Tai nuo to karto velnias nesusideda su žmogumi, mato, kad žmogus gudrus ir stiprus.

Tai velnias, nieko nepesęs, nuėjo apsilaižęs. Mat, kaip apgavo žmogus velnią juokais. Velnias stiprus, bet kvailas kaip asilas.

60. Piemuo – velnio tarnas

Vieną kartą piemuo anksti rytą išginė avis. Atsisėdo ant kelmelio ir užmigo. Tada ateina velnias ir sako:

– Ko dabar nori? Ar avis atiduoti, ar pačiam pas mane eiti tarnauti?

Žmogus jam sako:

– O kaip aš eisiu, kad man reikia avis ganyti.

– Aš tau leisiu parsivaryti avis. Ir tada atlėk.

Taip piemuo ir padarė velnio pamokytas. Parsivarė avis namo ir išbėgo nuo šeimininko. Nubėgo pas velnią. Tuojau velnias liepė jam parnešti vandens. Piemuo mato tokius kibirus, kad jų negali pakelti. Jis ir sako:

– Ką čia nešti po truputį, geriau parnešiu visą tvenkinį.

Velnias sako:

– Einam ir parnešim.

Piemuo įlipo į tvenkinį, įsikibo į žoles ir turisi.

O velnias sako:

– Palauk, įkertu.

Vėl piemuo sako:

- Na, gal jau?
– Ne, palauk.
Velnius mažne nuskendo. Velnius sako:
– Aš pats pasemsiu vandens.
Antrą dieną velnius sako:
– Važiuk į mišką.
Vėl piemuo mato, kad pjūklai nepakeliami, ir sako:
– Aš nežinau, kur yra miškas.
– Na, paimk pjūklą ir tuojau važiuojam.
Piemuo sako:
– Aš noriu eiti lauk, parnešk [pjūklą], tamsta.
Tuoju piemuo išėjęs atsitūpė ir laukia velnio. Velnius išėjo, tuoju piemuo prisiginė velnią. Velnius ir sako:
– Še pjūklą ir nešk.
Piemuo sako:
– Palauk, aš tuoju apsieškosiu eglelę, kurią galėsime nupjauti.
Bet piemuo mato, kad negalės patraukti pjūklą, ir sako:
– Ką čia pjausim? Imkim ir išraukim.
Tada velnius apsikabino ir rauna. Išrovęs velnius sako:
– Kaip aš pavargau!
O piemuo sako:
– Kad aš nēmaž nepavargau.
Piemuo mato: kaip jis parneš? Sako velniui:
– Aš imsiu už drūtgalio, o tu imk už tevagalio [*plonojo galo*].
Ir taip padarė. Velnius traukia įsispyręs, o piemuo sau sėdi ant drūtgalio ir švilpauja. Velnius sako:
– Pasilsėkim.
O piemuo sako:
– Aš nepavargau.
Velnius vėl traukia, o piemuo sau švilpia. Velnius supyko ant piemens ir sako:
– Eik sau, iš kur atėjęs.
Tas piemuo nuėjo pas tą patį šeimininką ir laimingai gyveno.

61. Žaltys ir čigonas

Vieną kartą į vieną kaimą atlėkė žaltys ir suėdė visus to kaimo gyventojus. Tik paliko vieną pusryčiams. Sėdi žmogus nuliūdęs. Tuo laiku atvažiavo

pas jį čigonas ir klausia, kur visi gyventojai, kad nė vieno nėra namie. Žmogus jam viską papasakojo, kaip buvo, ir pasakė, kad tik jis vienas liko pusryčiams. Čigonas sako:

– Gerai. Dar mudu su juo pašnekėsime.

Rytojaus dieną atlekia žaltys ir matydamas, kad yra du, sakė:

– Na, matai: palikau vieną, o randu du. Bus geri pusryčiai.

Čigonas sako:

– Dar ne viskas. Pabandykim, kuris drūtesnis [*stipresnis*].

Žaltys paėmė girnų akmenį ir suspaudė į miltus. Čigonas paėmė sūrį ir suspaudė, kad net vanduo bėgo.

– A, jis už mane drūtesnis, – galvoja žaltys.

Paskui žaltys sušvilpė – net lapai nuo medžių nupuolė. Čigonas užrišo jam akis ir davė į kaktą pagaliu. Žaltys stebėjosi tuo.

Eina jie toliau. Pamatė kaimenę. Liepė vieną avį atnešti pietums. Kadangi čigonas nepakėlė, tai pradėjo už uodegų rišti. Žaltys eina pažiūrėti, kas darosi. Čigonas papasakojo, kad jis nori visą kapą pietums atnešti. Žaltys supyko, paėmė vieną [avį] ir nubėgo. Padavė žmogui odą ir liepė atnešti vandens. Čigonas nepajėgė. Todėl su kastuvu kasė aplink šulinį. Žaltys nuėjo pažiūrėti ir pamatęs, kad tas nori šulinį atnešti, pasisėmė vandens ir atsinešė.

Čigoną siuntė medį iš girios atnešti. Tas nuėjo ir riša su virve daug medžių. Žaltys nuėjo, supykęs išrovė medį ir nusinešė.

Išvirė ir pavalgė juodu pietus. Po pietų čigonas paskolino vežimą ir nuvažiavo abudu pas čigono vaikus. Vaikai rėkia:

– Tėtis parvažiuoja!

Žaltys išsigandęs klausia, kas čia. Čigonas apsakė, kad jo vaikai rengiasi jį priimti. Žaltys išsigando ir pabėgo, o čigonui liko vežimas ir arkliai.

62. Žirmulis ir velnias

Gyveno senis ir senė. Ir anie neturėjo vaikų. O anie labai norėjo vaikų. Senė ir šen, ir ten važinėjo ir ieškojo vaikų – niekas nepadėjo. Nėra vaikų.

Kartą ta senė ėjo vandens [parsinešti] su kibirais. Tik nėra žinios, iš kur lekia žirnis. Ir stačiai jai kibiran, nemažas žirnis. Tas žirnis ir prakalbėjo:

– Tu nešk mane namo ir suvystyk: aš būsiu vaikas.

Ana atanešė tą žirni namo, suvystė. O tą kartą jos vyro nebuvo namie. Tas vaikas tai auga minutėmis, labai gerai auga. Užaugo anas didelis be tėvo.

Jo tėvas buvo kažkokioje kelionėje. Eina anas, eina naktį – ir sutiko poną eidamas. Tas ponas jį klausia (tas ponas – tai velnias):

– Kur eini?

– Aš vargšas, tai einu – bet einu. Gal kur kokio darbo gausiu.

Anas velniui teisybės nesakė.

– Kam tau dirbti? Tu man pažadėk atiduoti tą, ko nepalikai namie, tai aš tau duosiu daug pinigų.

Anas pagalvojo, pagalvojo, ko anas nepaliko namie. Ką gi – liko tik viena senė. Tai anas ir sako:

– Na, ir galiu atiduoti.

Velnias jam tada davė daug pinigų. Sugrįžta anas namo turtingas ir linksmas. Įėjo pirkion ir nepažino sūnaus.

– Kas toks? – klausia pačią.

Mano, kad svetimas. O pati jam sako:

– Tai mūsų sūnus. Iš žirnio. Ašėjau su kibiru vandens ir įkrito vandenin žirnis. Ir iš jo išaugo vaikas.

Kai tėvas šitaip išgirdo, labai nusiminė. Sėdi toks nusiminęs. Tik sūnus ir klausia:

– Kodėl tu, tėvai, toks nusiminęs? Nenusimink, aš viską žinau. Aš eisiu pats pas juos. Aš žinau, kad tu mane pardavei. Tai aš eisiu pats.

Ir mamai anas sako:

– Tu padaryk maltinių gerų.

Mama padaro maltinių gerų – ir anas tą gužą įsideda kišenėn. Pasigavo tada žvirblį ir kiškį. Kiškį įsidedo užantin, o žvirblį – kišenėn. Ne ton kišenėn, kur buvo maltiniai, kiton! Ir eina anas keliu. Eina ir susitiko tą patį velnią, kuriam buvo parduotas.

– Kur eini? – klausia velnias.

– Į tave einu.

– Tai gerai. Aš jauėjau pas tavo tėvą tavęs atsiimti.

Bet jam tada sako Žirnulis (jį taip vadino tėvas ir mama, nes anas buvo iš žirnio):

– Aš tau duosiu tris uždavinius. Kad tu juos išpildysi, tai aš eisiu pas tave, o kad neišpildysi, tai neisiu.

– Gerai, – sako velnias.

– Štai pas mane yra (rodo užantin) ką tik gimęs vaikas. Tu eik su juo lenktynių. Kai aš jį paleisiu, tai tu lėk kartu.

– Na, kas ten, – anas galvoja, – tas vaikas?

Štai Žirnulis išima vaiką iš užančio ir pastato žemėn. Velnias atsistojo

greta. Tai ką ten? Kai kiškį paleido, tai tas lėkė ir nulėkė, o velnias ir liko vietoje.

Tai štai vieno uždavinio ir neišpildė. Dabar kitas uždavinys:

– Štai mano rankoje akmuo. Ir tu paimk akmenį, – sako Žirnulis (o anas rankoje turi žvirblį). – Aš mesiu viršun, bet taip išmesiu, kad nesugrižtų.

– Na, gerai, – velnias prisiima.

Išmetė abu po akmenį. Tai velnio negreitai, na, už pusvalandžio nusileido ant žemės akmuo. O Žirnulio taip ir nesugrižo.

Na, jau ir antro uždavinio velnias neišpildė. Dabar Žirnulis išima iš kišenės maltinių gužą ir rodo velniui:

– Štai akmuo (ką gi – velnias mato, kad tikrai baltas akmuo). Kas iš mūsų akmenį ranka paims, į kitą ranką trins ir jį į miltus sutrins?

Velnias vėl lengvai apsiėmė. Tai Žirnulis kaip mat sutrynė miltuosna. O velnias trynė, trynė – ir nesutrynė. Tai tada velnias jam sako:

– Eik tu sau, kur nori. Man tavęs nereikia suvis.

Tada Žirnulis atėjo pas savo tėvą ir mamą.

– Dabar, – sako, – gyvensim. <...>

7. Drevernos kapinės. K 1.2.1.7. Marė Reizgienė, Dreižių k., Priekulės r. Užr. E. Grinaveckienė, 1959. KŽA 445. Žr. Nr. 6.
8. Drevernos kalnas. K 1.2.1.7. M. Skverblis, 64 metų, Drevernos k., Klaipėdos r. Užr. B. Kerbelytė ir E. Mažulienė, 1960. KŽA 447. Žr. Nr. 6.
9. Pavandenės piliakalnis. K 1.2.1.10. Zigfridas ir Konstancija Politos, 65 ir 58 metų, Pavandenės k., Joniškio apyl., Molėtų r. Užr. V. Musteikis, 1994. KŽA 342.
Laumė / ragana išmeta nešamą akmenį / žemes, kai užgieda gaidys – užrašyta 10 variantų. Taip aiškinama 2 akmenų ir 1 piliakalnio kilmė. Gaidžio giedojimas sutrukdo velniui nunešti akmenį į numatytą vietą – žr. K 1.2.1.10. Nepaprasti akmenys.
10. Kuodeliu užkimšta upė. K 1.1.1.17. Š. Petravičius, 75 metų, Galčiūnų k., Gervėčių apyl., Astravo r., Baltarusija. Užr. ir šfr. B. Kerbelytė, 1974. LTR 4160/119/, LTRF 933/15/.
Užrašyta 11 variantų; visuose aiškinama, kodėl tokia maža Pelegrindėlės upelė. Gervėčių apylinkės žmonės bet kokią didelę upę vadina Aluošia (savosios upės vardu). Kartais patikslina, apie kurią Aluošią kalbama. Pavyzdžiui, Nerį vadina Vilniaus Aluošia.
11. Pelegrindėlė. K 1.1.1.17. A. Grigaravičius, 78 metų, Pelegrindos k., Gervėčių apl., Astravo r., Baltarusija. Užr. P. Jokimaitienė ir K. Labanauskas, 1974. LTR 4156/98/. Žr. Nr. 10.
12. Ventės rago ir Liekų rago milžinai. K 1.1.2.14. Jurgis Graštaitis, Luje, Kuršių pamaryje. Užr. O. Vilmantienė, 1936. TD 3, p. 59.
Užrašyta 20 variantų. Minimi kalnai (7 poros), gyvenvietės (4 poros), marių, Nemuno bei ežero krantai. Dažniausiai permetamas kirvis. Viename variante du kurpiai naudoja vieną kurpalį.
13. Kirvelio kalnas ir Palipyknalnis. K 1.1.2.14. Vincentas Bakutis, Paserbenčio k., Raseinių vls. ir aps. Užr. M. Davainis-Silvestraitis, 1883. DSPŽ 2, p. 113.
Tekstas – vertimas iš lenkų kalbos; lietuviškas originalas dingęs. Žr. Nr. 12.

14. Šiaulėnų ir Šiaulių milžinai. K 1.1.2.14. S. Teišerskis, Toleikiškių k., Šiaulių aps. Užr. M. Davainis-Silvestraitis, 1878. DSPŽ 1, p. 227.
Tekstas – vertimas iš lenkų kalbos; lietuviškas originalas dingęs. Žr. Nr. 12.
15. Kapmilžiai. K 1.1.2.14. Petras Stasiulis, Linkaičių k., Joniškio prp., Šiaulių aps. Užr. M. Slančiauskas, 1884. BsLP II XIII 6. Žr. Nr. 12.
16. Girgždūtės ir Medvėgalio milžinai. K 1.1.2.14. Jonė Šaltaitė, 70 metų, Vašilėnų k., Gardiškės apyl., Varnių r. Užr. N. Vėlius, 1962. LTt IV 625.
Milžinų žmonos minimos tik šiame variante.
17. Kupiškio piliakalnis. K 1.1.2.14. Ona Slavinskienė, 73 metų, Kupiškis. Užr. J. Žebrytė, 1964. KŽA 287.
Užrašyti 2 variantai. Viename jų sakoma, kad iš pypkių pelenų buvo supiltas Kupiškio piliakalnis.
18. Didžprūdžių ir Astravo milžinai. K 1.1.2.14. + K 1.1.1.24. Veronika Petruilienė, 79 metų, Vilnius (iš Kupiškio). Užr. V. Petruilienė, 1946. KŽA 292.
Užrašė pateikėja. Milžinai kalbasi ant žardų pasirėmę, žr. Nr. 26. Artojas su jaučiais milžino pirštinėje, žr. Nr. 27.
19. Milžino vestuvės. K1.1.1.24. Užr. M. Slančiauskas, 1884. BsLP II XIII 5.
Užrašyti 5 gana panašūs variantai.
20. Dvi milžino nesėkmės. K 1.2.1.7. + 1.1.1.24. Anė Endriulienė, 80 metų, Drevernos k., Klaipėdos r. Užr. B. Kerbelytė ir E. Mažulienė, 1960. KŽA 446. Žr. Nr. 6 ir Nr. 21.
21. Milžinui vilkas – kaip blusa. K 1.1.1.24. Ožkabalių k., Vilkaviškio aps. Užr. J. Basanavičius. BsLP I XII 4.
Užrašyti 8 variantai, 2 iš jų susieti su Drevernos ir Skalvės kalnais, žr. Nr. 20.
22. Debesys – kirviams pasikabinti. K 1.1.1.24. Ožkabalių k., Vilkaviškio aps. Užr. J. Basanavičius. BsLP I II 5. Užrašyti 2 variantai.

23. Milžinai sveikinasi. K 1.1.2.14. Stasė Andraitienė, 68 metų, Kalnuijai, Ra-
seinių r. Užr. B. Kerbelytė, 1973. KŽA 420.
Milžinai pasisveikina būdami abipus Nemuno, ant skirtingų kalnų ar
skirtinguose kaimuose. Užrašyta 14 variantų.
24. Milžinai sveikinosi per upę. Jaroslavas Kudelis, 74 metų, Keižio-
nių k., Upninkų apyl., Širvintų r. Užr. V. Babaliauskas, O. Blažauskaitė,
S. Meilutytė, šfr. S. Meilutytė, 1978 . LTR 5092/42/, LTRF 2376/35/.
Žr. Nr. 23.
25. Milžinų ilgos kojos. K 1.3.0.1. A. Marozienė, 45 metų, Kuturių k., Pagra-
mančio apyl., Tauragės r. Užr. M. Juškaitė, 1979. KŽA 421.
Apie iškasamus labai didelius milžinų kaulus įvairiai pasakojama 62 va-
riantuose.
26. Meldžiasi ant žardo pasirėmę. K 1.1.2.14. Povilas Dūdėnas, 58 metų, Du-
setos, Zarasų r. Užr. B. Kerbelytė, 1968, šfr. E. Mažulienė. LTR 3987/134/
LTRF 768/22/.
27. Artojas pirštines nykštyje. K 1.1.1.24. Užr. M. Slančiauskas, 1884.
BsLP II XIII 4.
Visuose Lietuvos regionuose užrašyti 68 variantai. Su konkrečiomis vie-
tovėmis siejami tik 2 variantai. Plg. Nr. 28, 29.
28. Legų ir Mikierių milžinai. K 1.1.1.24. S. Baršauskas, 98 metų, Anykščiai
(iš Mikierių k.). Užr. K. Mackevičius, 1969. KŽA 345. Žr. Nr. 27.
29. Milžinas ir artojas. K 1.1.1.24. Apolonija Bernotienė, 74 metų, Vizardžiau-
gų k., Šilalės r. Užr. B. Kerbelytė ir I. Lukšaitė, 1959. LTR 3470/200/.
Žr. Nr. 27.
30. Milžinai skandina žmones. K 1.1.1.24. Kotryna Maulienė, 68 metų, Liu-
bartų k., Šilalės r. Užr. B. Kerbelytė ir I. Lukšaitė, 1959. LTR 3470/154/.
Užrašyti 5 variantai.
31. Nuskandintas artojas. K 1.1.1.24. Teresė Gaučienė, 76 metų, Kuliešių k.,
Žemaičių Naumiesčio apyl., Šilutės r. Užr. Sungailienė, S. Bartkutė ir
Jakutytė, 1974. KŽA 487. Žr. Nr. 30.

32. Devyni vyrai gaidį pjaus. Kotryna Maulienė, 88 metų, Liubartų k., Šilalės r. Užr. B. Kerbelytė ir I. Lukšaitė, 1969. LTR 3470/154/. Analogiškų teiginių užrašyta 19 variantų.
33. Dideli milžinai ir mažėjantys žmonės. Antanas Smaliukas, 73 metų, Švendubrės k., Varėnos r. Užr. B. Kerbelytė, 1965. KŽA 485. Žr. Nr. 32.
34. Milžinai ir maži žmonės. Stasė Andraitienė, 68 metų, Kalnuijai, Raseinių r. Užr. B. Kerbelytė, 1973. LTR 4545/207/, LTRF 1453/22/. Žr. Nr. 32.
35. Žmonės bus maži. Stasys Morkūnas, 62 metų, Šimkaičiai, Jurbarko r. Užr. ir šfr. B. Kerbelytė, 1973. LTR 4545/345/, LTRF 1456/10/. Žr. Nr. 32.
36. Milžinkapį milžinai supylė. K 1.1.1.17. Liudas Jakštas, 70 metų, Mačiūkių k., Plungės r. Užr. ir šfr. B. Kerbelytė, 1974. LTR 4649/113/, LTRF 2436/19/.
Pateikėjas mini priemones (prijuostes, kepures). Padavimuose apie pilialkalnių kilmę sakoma, kad juos pildami vyrai žemes nešioję kepurėmis, o moterys – prijuostėmis.
37. Milžinas Vilnių statė. K 1.1.1.17. A. Kudaba, 73 metų, Čižiūnų k., Rimšės vls., Zarasų aps. Užr. E. Karaliūtė, 1949. KŽA 1.
Užrašyta 11 variantų. Teigiama, kad milžinas pastatęs Ragainės ir Raudonės pilis, Vilniaus ir Telšių miestus, Simno, Veliuonos, Zapyškių bažnyčias ir Vilniaus katedrą. Žr. Nr. 38, 39, 40.
38. Simno bažnyčia. K 1.1.1.17. M. Vilimienė, 53 metų, Punkiškių k., Šimonių vls., Panevėžio aps. (gimusi prie Simno]. Užr. O. Kreivytė, 1940. KŽA 415. Žr. Nr. 37.
39. Veliuonos ir Zapyškio bažnyčios. K 1.1.1.17. + 1.1.2.14. V. Duoba, 75 metų, Kisielių k., Plokščių apyl., Šakių r. Užr. M. Juškaitė, 1974. KŽA 427. Žr. Nr. 37.
40. Raudonės pilis. K 1.1.1.24. P. Sutkus, 65 metų, Kisielių k., Plokščių apyl., Šakių r. Užr. M. Juškaitė, 1973. KŽA 428. Žr. Nr. 37.

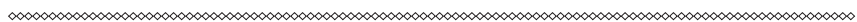
41. Čižiūnų milžinkapis. K 1.1.1.24. Jonas Kasparavičius, 48 metų, Aukštadvaris, Trakų r. Užr. M. Juškaitė, 1973. KŽA 84.
42. Girgždūtės kalnas. K 1.1.1.17. Norkienė, 56 metų, Pagirgždūtės k., Varnių r. Užr. N. Vėlius, 1962. KŽA 158.
43. Džiugo kalnas. K 1.1.1.17. P. Vakdarienė, 71 metų, Alsėdžiai, Plungės r. Užr. K. Viščinis, 1974. KŽA 180.
44. Medvėgalis. K 1.1.1.17. + 1.1.2.14. Z. Mastavičienė, Kaupų k., Plungės r. Užr. J. Tamulis, šfr. K. Viščinis, 1975. KŽA 181.
45. Medvėgalį švedai supylė. K 1.1.1.17. S. Orvydienė, 58 metų, Josudiškės k., Šilalės r. Užr. N. Vėlius, 1963. KŽA 182.
46. Raktuvė. K 1.3.0.1. J. Deimantienė, 67 metų, Puikių k., Žagarės apyl., Jonišio r. Užr. A. Antanaitis, 1975. KŽA 254.
47. Milžinų kapai. K 1.3.0.1. Antanas Jakštas, 64 metų, Tamošaukos vnk., Baibių apl., Zarasų r. Užr. B. Kerbelytė, 1968. KŽA 314.
48. Karaimų kalnas. K 1.3.0.1. Ona Gumauskienė, 64 metų, Šventežeris, Lazdijų r. Užr. B. Kerbelytė, 1962. KŽA 406.
49. Lylavėnų Milžinkapiai. Stasė Vaišvilaitė, 50 metų, Kuturių k., Tauragės r. Užr. ir šfr. M. Juškaitė, 1979. LTR 5031/305/, LTRF 2317/44/.

MILŽINAI PASAKOSE

50. Piemuo šokdina milžinus. K 1.1.1.17+ 1.1.1.24. / AT 314A + 314. A. Berteška, Ožkabilių k., Vilkaviškio aps. Užr. V. Basanavičius, (1900). BsLP I XII 6. Tekste esama pateikėjo ar užrašytojo praleistų bei šiam siužetui nebūdingų fragmentų. Kai piemuo šokdina milžinus ir juos nukauna, nesakoma, kad šie turėjo gerų žirgų ir ginklų, todėl neaišku, kaip vėliau herojus juos randa ir pasiima. Karalius atpažįsta savo žentą pagal skarelę tada, kai šis slepia savo auginsius plaukus ir laikomas netikusiu. Tekste karalius bendrauja su savo žentu, t. y. jį pažįsta.

51. Kareivio pasaka. K 1.1.1.19. / AT 1137. Juozas Luoša, 60 metų, Rokiškis. Užr. M. Urbonas (III kl. mokinys, mokytojas S. Riautas), 1937. LTR 1134/63/
Pasakos pavadinimas – iš šaltinio.
52. Sūnus surado bėdą. K 1.1.1.19. / AT 1137. Kazys Čekaitis, 80 metų, Želvos k., Liudvinavo vls., Marijampolės aps. Užr. V. Bieliauskas, (1936). LTR 914/643/
Užrašytojas redagavo teksto kalbą. Kreipinys „vaikučiai“, bėdos ieško „ūkininkaitis“ – tik šiame tekste.
53. Baimės ieškotojas. K 1.1.1.19. / AT 1137. Jonakiemio vnk., Gudžiūnų vls., Kėdainių aps. Užr. B. Benkis (II kl. mokinys). LTR 344/704/
Baimės ieškotojo susitikimas su vilkais šiek tiek primena pasaką apie gyvūnus. Vilkai išbaidomi tabaku, o lokys nužudomas – užrašytojo improvizacijos. Avys pasako baimės ieškotojui, kas troboje gyvena – improvizacija. Visuose kituose šios pasakos variantuose avys yra tik milžino ar bėdos gyvūnai ir nekalba. Praleistas svarbiausias šios pasakos siužeto elementas – bėdos prašymas įdėti antrą akį. Vienintelė akis išduriama, kai bėda miega – kituose variantuose neaptikta.
54. Ožkų piemu – milžino tarnas. K 3.1.0.r14. + 3.1.0.15. + 3.1.0.2. + 1.1.1.15. Petras Blaževičius, Rizgūnų k., Paringio vls., Švenčionių aps. Užr. J. Aidulis, 1935. LTR 792/16/
P. Blaževičiaus tėvas buvo aklas, elgetavo ir aukojantiems žmonėms sek-davo pasakas. (Užrašytojo pastaba)
Milžinas spaudžia akmenį ir jį sutrupina, o tarnas spaudžia sūrį ir išspaudžia vandens – siužetas 2 kartus užrašytas kaip savarankiškas kūrinys, 40 kartų – kaip sudėtingo siužeto fragmentas. Milžinas su tarnu kulia – šiame tekste siužetas nebaigtas. Milžinas lenkia medį – siužetas aptinkamas 13 variantų, dviese neša medį – 33 variantuose. Milžinas / velnias ir tarnas lenktyniauja, kas aukščiau išmes akmenį – 3 kartus užrašytas kaip savarankiškas siužetas, kaip sudėtingos pasakos dalis – 134 kartus. Milžinas meta aukštyn kirvį, o tarnas paslepia kirvį už savo nugaros – aptinkama tik šiame tekste. Kituose variantuose tarnas žada numesti kirvį į dangų / į mėnulį – toks siužetas aptinkamas 70 variantų. Tik šiame tekste milžinas pralaimi imtynes su meška. Kituose variantuose su meška imasi velnias. Kai tarnaujama milžinui, retai pasitaiko siužetas – tarnui

liepiama suleisti veršius į tvartą. Neradęs durų, jis veršius supjausto ir sumeta pro tvarto langelį. Išgirdęs, kad ruošiamasi jį nužudyti, piemuo padeda į lovą statinę – aptinkama 34 analogiškų pasakų variantuose. Tekste nėra milžino liepimo lenktyniauti, kas daugiau suvalgys. Piemuo tarsi savarankiškai pasiruošia tokioms rungtynėms (deda maistą į maišelį, kurį vėliau perpjauna ir sako, jog maistą pašalinąs). Milžinas nori padaryti tą patį ir pasipjauna. Šis siužetas panaudotas 23 variantuose.

55. Siuvėjas ir milžinai. K 3.1.0.15. + 3.1.0.14. Petras Valinčius, Vaitkabilių k., Vilkaviškio vls. ir aps. Užr. P. Aidukaitis. BsLP II XIII 10.

Milžinai išsigandę, kai siuvėjas neva išspaudęs iš akmens vandenį ir sutikę išeiti iš sodo – improvizuota pasakos pabaiga.

56. Apie vieną milžiną ir Motiejuką. K 3.1.0.14. + 3.1.0.15. + 1.1.2.13. Ona Kurtinienė, Vasilavo k., Kybartų vls. Užr. B. Janulevičiūtė, (1936). LTR 2368/650/.

Siužetas, kuriame milžino tarnas nepakelia užmokesčio ir reikalauja, kad milžinas jį parneštų, aptiktas tik šiame lietuviškame variante. Motiejukas įmeta milžino kirvį į kabantų už pečių maišą – tik šiame variante. Paprastai žadama mesti kirvį į dangų ar į mėnulį. Su milžinu rungtyniaujantis vaikas Motiejuku vadinamas tik Užnemunėje užrašytuose variantuose. Kituose Lietuvos regionuose panašūs moksleivių užrašyti variantai veikiausiai yra išmokti iš Jono Basanavičiaus paskelbto varianto.

57. Milžinas ir piemuo. K 3.1.0.14. + 3.1.0.15. + 3.1.0.2. Ona Mažulienė, 75 metų, Rokiškis. Užr. V. Kepalas, 1937. LTR 1104/15/.

Pirmuoju asmeniu (kaip apie savo nuotykius) pasakojama retai. Tra-tra-biz piemenys dainuoja, kad gyvuliai zyliotų ir parbėgtų į tvartą.

58. Velnias ir žmogus lenktyniauja. K 3.1.0.14. Petras Valiukonis, 74 metų, Moškėnų k., Rokiškio r. Užr. B. Kerbelytė ir S. Kauneckaitė, šfr. B. Kerbelytė, 1967. LTR 3905/345/, LTRF 640/25/.

Dažnai aptinkami elementarieji siužetai: žmogus siūlo velniui lenktyniauti su kiškiu, vietoj akmens paleidžia žvirblį, vietoj akmens spaudžia sūrį. Žr. Nr. 54 paaiškinimą. Kai rungtyniauja, kas greičiau pereis per balą, žmogus joja, o sako ir arklį pernešęs. Pastarasis elementarusis siužetas 2 kartus užrašytas kaip savarankiškas kūrinys, 57 kartus – kaip vienas iš kelių siužetų apie rungtynes.

59. Žmogus stipresnis už velnią. Užr. J. Miškinis. LTR 3946/105/.
Greičiausiai J. Miškinis užrašė paties prisimintą pasaką; užrašymo vieta nežinoma. Žmogus ir velnias kulia – šis siužetas kaip savarankiškas kūrinys užrašytas 6 kartus, o junginiuose su kitais elementariaisiais siužetais – 11 kartų. Žmogui kuliant šiaudai nešokinėja – jis aiškina, jog juos užmušas, o velnio neužmušti šiaudai šokinėja. Kai spaudžia akmenį, žmogus spaudžia sušalusią bulvę (paprastai herojus spaudžia sūrį, o tekste Nr. 62 – maltinius). Velnias ir žmogus meta akmenį – žr. Nr. 54; žmogus neša arklį – žr. Nr. 58. paaškinimus.
60. Piemuo – velnio tarnas. K 3.1.0.15. + 3.1.0.14. Julija Tinelaivičienė, 74 metų, Kūgių k., Židikų vls., Mažeikių aps. Užr. Gulbinaitė, Kentaučių pradinės mokyklos mokinė, perrašė A. Rimkus, 1935. LTR 788/27/.
Gavęs velnio užduotis, piemuo vaizduoja parnešias visą tvenkinį. Kai velnias liepia nupjauti medį, piemuo ruošiasi jį rauti. Piemuo pasirenka nešti medžio drūtgalį. Reta detalė – velnias išvaro netikusį piemenį.
61. Žaltys ir čigonas. K 3.1.0.14. + 3.1.0.15. + 1.1.1.18. Užr. K. Raulušaitytė, Marijampolės gimnazijos 5 klasės mokinė, 1937 (B. Čiutienės rinkinys). LTR 1191/575/.
Žaltys ėda žmones – tik šiame tekste. Vietoj milžino ar velnio retai vaizduojami žaltys ar gyvatė. Keliuose tekstuose čigonas rungtyniauja su velniu. Retai rungtyniaujama, kas garsiau sušvilps. Kai žaltys liepia parnešti medį ar kibirą vandens, čigonas elgiasi įprastai – ruošiasi parnešti visus medžius ir šulinį. Kai liepta parnešti jautį, čigonas suriša kartu visų jautių uodegas. Čigono vaikai išgąsdina žaltį – labai retas elementas.
62. Žirnis ir velnias. K 1.1.2.16. + 3.1.0.14. Emilija Gruodienė-Mardosaitė, 50 metų, Jakiškių k., Dūkšto r. Užr. E. Rūkštelytė, 1959. LTR 3460/103/.
Elementarieji siužetai, kuriuose pasakojama apie sūnų, gimusį iš rasto žirmio, ir apie tai, kaip tėvas atiduoda velniui tai, ko namie nepaliko, o grįžęs namo randa sūnų, aptinkami keliuose stebuklinėse pasakose. Velniai atiduotas sūnus išsivaduoja, pakvietęs velnią rungtyniauti – tik šiame tekste (paprastai rungtyniauti liepia milžinas ar velnias). Sūnus kviečia velnią lenktyniauti su ką tik gimusiu vaiku (kiškiu), mesti akmenį (pats paleidžia žvirblį), spausti akmenį (jis spaudžia maltinius). Teksto pabaigoje prijungtas siužetas apie stipruolio ir jo bendrakeleivių susidūrimą su stipruoliu seneliu. Senelis primuša stipruolio draugus,

o stipruolis – patį senelį. Šią teksto pabaigą praleidome. Tekstas įdomus kaip XX a. pateikėjos mėginimas perkurti ir sujungti skirtingų pasakų elementus. Tekstą užrašė patyrusi medžiagos rinkėja.

Maltiniai – šutintų avižų miltai; dar vadina šustiniu. (Užrašytojos komentaras)

Šaltinių santrumpos

- Balys 1936 – Balys Jonas. Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogas. – *Tautosakos darbai*, 2. Kaunas, 1936.
- BLMS – Balys Jonas. *Lietuvių mitologiškos sakmės*. Nida. Nidos knygų klubo leidinys, Nr. 13. 1956.
- BsLP I, II – Lietuviškos pasakos. Surinko Jonas Basanavičius, I, II. *Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 5–6. Parengė Kostas Aleksynas, įvado ir komentarų autorius – Leonardas Sauka. Vilnius, 2001–2003.
- K – Кербелите Бронислава. / Kerbelytė Bronislava. *Типы народных сказаний / The Types of Folk Legends*. Санкт-Петербург / Saint-Petersburg, 2001. Kerbelytė Bronislava. *The Structural-Semantic Types of Lithuanian Folk Tales*. Volume I: Genres and Tale-Types. Volume II: The Classification and Index of Elementary Plots and their Types. – *Folklore Fellows Communications* 108–109. Helsinki, 2015.
- Kerbelytė 1969 – *Kai milžinai gyveno. Padavimai apie miestus, ežerus, kalnus, akmenis*. Parengė Bronislava Kerbelytė. Dailininkas Vytautas Kalinauskas. Vilnius.
- Kerbelytė 1970 – Kerbelytė Bronislava. *Lietuvių liaudies padavimai*. Vilnius.
- Kerbelytė 1973 – Kerbelytė Bronislava. *Lietuvių liaudies padavimų katalogas. Каталог литовских народных преданий. The Catalogue of Lithuanian Local Folk Legends*. Vilnius.
- Kerbelytė 2001, 2002 – Kerbelytė Bronislava. *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*, II, III, Vilnius.

- KŽA – *Žemės atmintis*. Lietuvių liaudies padavimai, parengė Bronislava Kerbelytė, iliustracijas parengė Vykintas Vaitkevičius. Vilnius, 2002.
- LTR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas.
- LTRF – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno fonoteka.
- LTt IV – *Lietuvių tautosaka*, IV. Pasakos. Sakmės. Pasakojimai. Oracijos. Medžiagą paruošė L. Sauka, A. Seselskytė, N. Vėlius, K. Viščinis. Vyr. redaktorius K. Korsakas, šio tomo redaktorius L. Sauka. Vilnius, 1967.
- TD 5 – *Tautosakos darbai*, 5. Kaunas, 1937.
- Нарты 1961 – *Нарты. Кабардинский эпос*. Москва.
- Приключения нарта
Сосрыквы 1962 – *Приключения нарта Сосрыквы и его девяносто девяти братьев*. Москва.
- Чеслинг 1961 – У. Чеслинг. *Следы кочевников Северной Австралии*. Москва.

MILŽINAI LIETUVIŲ PADAVIDIMUOSE IR PASAKOSE

Tekstų rinkinys

Parengė
Bronislava Kerbelytė

Redaktorė Renata Endzelytė
Maketavo ir viršelį kūrė Irena Sabaliauskaitė

2019-04-19. Tiražas 43 egz. Užsakymo Nr. K19-026
Išleido Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, 44248 Kaunas
www.vdu.lt | leidyba@vdu.lt